

การผลิตและจำหน่ายหนังสือในประเทศไทยในคำที่เกี่ยวกับการจัดหาของห้องสมุด

บรรณารักษ์จัดหาที่จะทำงานได้ผลิตนั้นควรจะมีความรู้ไม่เฉพาะแต่ในวิชาชีพ บรรณารักษ์โดยทั่ว ๆ ไปเท่านั้น แต่ต้องมีความรู้เฉพาะอย่างด้วย ที่สำคัญที่สุดคือความรู้เกี่ยวกับการผลิตและการจำหน่ายหนังสือ¹ ควรจะหาโอกาสไปเยี่ยมชมสำนักพิมพ์ใหญ่ ๆ ที่มีระบบการทำงานดี โรงงานเย็บเล่มที่ดี และการทำงานของตัวแทนจำหน่ายหนังสือที่สำคัญ ๆ เพื่อจะได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานและคำศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่ในวงการนี้

กิจการผลิตหนังสือมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการเลือกหนังสือของห้องสมุด ห้องสมุดไม่สามารถเลือกหนังสือที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ และผู้ผลิตหนังสือก็ต้องแน่ใจว่าเมื่อผลิตออกมาแล้วจะมีผู้ซื้อ ถ้าผู้ผลิตไม่ผลิตหนังสือที่มีคุณภาพออกมาห้องสมุดก็จะมีหนังสือที่มีคุณภาพไม่ได้²

การผลิตหนังสือในประเทศไทย

แม้ว่าในประเทศไทยจะมีหนังสือที่เขียนด้วยมือมานานหลายศตวรรษแล้ว แต่การพิมพ์เพิ่งเริ่มมีขึ้นเมื่อมีการจัดทำตัวพิมพ์ภาษาไทยขึ้นในราว พ.ศ. 2360 โดยจูดสัน (Ann Judson) หมอสอนศาสนาซึ่งอยู่ในพม่าเป็นผู้สั่งทำ และช่างพิมพ์ชาวอเมริกันชื่อเฮาท์ (Hough) เป็นผู้หล่อตัวพิมพ์ ต่อมาหมอบรัดเลย์เป็นผู้นำแท่นพิมพ์และตัวพิมพ์ชุดนั้นเข้ามาเมืองไทย เมื่อ พ.ศ. 2378³ หนังสือชิ้นแรกที่พิมพ์ขึ้นในประเทศไทยเป็นหนังสือที่พิมพ์โดยบาทหลวงโรบินสัน (Reverand Robinson) หมอสอนศาสนาชาวอเมริกัน เป็นหนังสือที่มี 8 หน้า มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับบัญญัติ 10 ประการ พิมพ์ทั้งหมด

¹ Wulfekoetter, op. cit., p. 38.

² Carter, op. cit., p. 130.

³ ธรรม สุทธชาติ, ก้าวแรกทางหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย (พระชนกร: โรงพิมพ์อักษรสมัย, 2514) (พิมพ์ในงานสถาปนกิจศพนางชิต ชุมไพโรจน์, สิงหาคม 2515), หน้า 25 - 6.

จำนวน 1,000 เล่ม หนังสือพิมพ์เสรีจันวันที่ 3 มิถุนายน 2379¹ จึงอาจถือได้ว่าวันที่ 3 มิถุนายน 2379 เป็นวันที่มีการพิมพ์หนังสือภาษาไทยเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

กิจการพิมพ์หนังสือในสมัยเริ่มแรกนั้นล้วนเป็นการดำเนินงานของพวกเขาหมอสอนศาสนา ชาวต่างประเทศทั้งสิ้น คนไทยที่เริ่มพิมพ์หนังสือเป็นคนแรกได้แก่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะที่ยังทรงผนวชอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร ได้ทรงเห็นประโยชน์ในการพิมพ์หนังสือ เมื่อพวกเขาหมอสอนศาสนา ชาวต่างประเทศพิมพ์หนังสือเผยแพร่ศาสนาคริสต์ พระองค์ก็ทรงดำริจะใช้การพิมพ์ในการเผยแพร่ศาสนา พุทธขึ้นบ้าง จึงโปรดฯให้ตั้งเครื่องพิมพ์มาตั้งที่วัดบวรนิเวศฯ และต่อมาได้สั่งเครื่องพิมพ์หินเข้ามาเป็น ครั้งแรกในเมืองไทยด้วย เมื่อขึ้นครองราชย์แล้วก็โปรดฯให้ตั้งโรงพิมพ์หลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง ชื่อว่าโรงพิมพ์อักษรพิมพการ และได้เริ่มพิมพ์หนังสือราชกิจจานุเบกษาขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2401 นับเป็นหนังสือของทางราชการฉบับแรก²

โรงพิมพ์ในสมัยแรก ๆ ส่วนใหญ่เป็นโรงพิมพ์ของฝรั่ง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุล - จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็มีโรงพิมพ์มากโรงขึ้น พิมพ์หนังสือทั้งไทย จีน อังกฤษ แต่ปริมาณการพิมพ์หนังสือ เล่มหนึ่ง ๆ อย่างสูงก็เพียงครั้งละ 1,500 - 1,700 ฉบับ มาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว กิจการพิมพ์เจริญขึ้นตามลำดับ มีการผลิตหนังสือดี ๆ เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่มีคุณภาพดีทั้ง ในการพิมพ์และการเข้าเล่ม³ การผลิตหนังสือในสมัยนั้นผลิตออกมาเป็นจำนวนน้อย การผลิตก็จัดทำ อย่างประณีต เป็นหนังสือปกแข็งเย็บเล่มมั่นคง คนอ่านหนังสือต้องมีฐานะดีเพราะราคาค่อนข้างแพง ส่วนในระยะ 40 ปี ที่แล้วมานี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากเพราะปรากฏว่าการผลิตหนังสือทำกันเป็น อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ จำนวนการผลิตมากขึ้นหลายเท่า เมื่อ ค.ศ. 1930 (พ.ศ. 2473) บริษัทเพนกวิน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 31 จดหมายเหตุเรื่องมิชชันนารีอเมริกันเข้ามาประเทศไทย (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468) (พิมพ์ในงานศพพระยาสารสินสวามิภักดิ์ (เทียนดี สารสิน) ตุลาคม, 2468) หน้า 59.

² กำธร สติรกุล, "การเป็นมาของการพิมพ์และงานแสดงการพิมพ์ในเมืองไทย," บรรณาธิกรณ 2505, (2506), 54

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 58.

ของอังกฤษได้จัดพิมพ์หนังสือในลักษณะที่เรียกว่าฟ็อกเกตบุ๊กออกมาคือการทำหนังสือราคาถูกใช้กระดาษไม่คอยดีและปกอ่อน โดยนำหนังสือที่ ๆ ที่เคยพิมพ์เป็นปกแข็งราคาแพง ๆ มาพิมพ์ขายราคาถูก ๆ ทำให้หนังสือแพร่หลายออกไปได้มากยิ่งขึ้น เมื่อบริษัทหนึ่งทำงานได้ผล บริษัทอื่น ๆ ก็พากันผลิตหนังสือในลักษณะนี้ออกมาขายเป็นจำนวนมาก การผลิตหนังสือจึงกลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ขึ้นมา ระบบการจำหน่ายหนังสือก็ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น คือเมื่อก่อนต้องขายที่ร้านหนังสือซึ่งตกแ่งอย่างก็ ผู้ซื้อต้องไปซื้อที่ร้านขายหนังสือ แต่ในปัจจุบันนี้จะมีหนังสือวางขายทุกหนทุกแห่ง เช่น ตามตลาด ตั้งเป็นแผงริมถนนตามร้านขายยา ไม่ว่าที่ไหนก็จะมีหนังสือขายทั่วไปหมด หนังสือจึงกลายเป็นสินค้าประจำบ้านอีกอย่างหนึ่ง¹

ในระยะปัจจุบันกิจการพิมพ์ของไทยได้เจริญก้าวหน้ามาตามลำดับ โรงพิมพ์ซึ่งเดิมมีอยู่เฉพาะในกรุงเทพมหานครได้มีขยายออกไปตามต่างจังหวัด ตามอำเภอและตำบลต่าง ๆ อีกมากมายหลายแห่ง จากสถิติของกรมตำรวจในปี 2511 โรงพิมพ์ทั้งหมดในประเทศไทยมี 1,330 โรง เป็นโรงพิมพ์ทางราชการ 44 โรง โรงพิมพ์ของเอกชน 1,073 โรง และโรงพิมพ์ทางหุ้นส่วนบริษัทควบคุม 216 โรง²

ในกานเทคนิค เครื่องมือเครื่องใช้ และอุปกรณ์การพิมพ์ก็ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยขึ้น มีการใช้วิธีพิมพ์หนังสือแบบใหม่ ๆ เช่น การพิมพ์แบบออฟเซตซึ่งปัจจุบันโรงพิมพ์และสำนักพิมพ์หลายแห่งนำมาใช้ทำให้คุณภาพในการพิมพ์หนังสือดีขึ้นมาก สำหรับอุปกรณ์การพิมพ์นั้นทั้งที่สั่งซื้อจากต่างประเทศ และที่ผลิตในเมืองไทย เครื่องจักรหลายอย่างผลิตได้ในเมืองไทยและทำได้เป็นอย่างดี

¹ กักร สติกรุล "ปัญหาการจักพิมพ์หนังสือในประเทศไทย, "วารสารห้องสมุด,

16 (พฤศจิกายน - ธันวาคม, 2515), 494 - 5.

² ตำรวจ, กรม, รายงานประจำปีของกรมตำรวจ ประจำปี พ.ศ. 2511 (พระนคร, 2514), 164.

เช่น แทนพิมพ์ แทนตัด แทนชื่อบรรทุกชนิดก่อนกระดาษอัตโนมัติ เครื่องหล่อตัวพิมพ์อัตโนมัติ หมึกพิมพ์ และกระดาษ เป็นต้น แม้กระนั้นยังต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศเข้ามาทุกปีเป็นเงินปีละนับสิบล้านบาท¹ ค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์เหล่านี้สูงขึ้นทุกปี เช่นกระดาษที่สั่งซื้อจากต่างประเทศในปี พ.ศ. 2501 เป็นเงิน 213,295,799 บาท และเพิ่มขึ้นทุกปีจนถึง ปี พ.ศ. 2512 เป็นเงินถึง 622,315,171 บาท²

สำหรับจำนวนหนังสือที่มีตีพิมพ์ในประเทศไทยนั้นยากที่จะระบุให้แน่นอนลงไปว่าเป็นเท่าไร ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติใด ๆ บังคับให้พิมพ์ส่งสิ่งพิมพ์ทุกเล่มให้หอสมุดแห่งชาติได้ แม้ว่ามาตรา 20 ของพระราชบัญญัติการพิมพ์ พุทธศักราช 2484 จะกำหนดไว้ให้ผู้โฆษณาส่งสิ่งพิมพ์ตีพิมพ์ขึ้นในประเทศไทยสองฉบับให้หอสมุดแห่งชาติ แต่บทลงโทษที่ให้เสียค่าปรับ 12 บาท ต่อหนังสือหนึ่งเล่มนั้นน้อยเสียจนผู้พิมพ์โฆษณายินดีที่จะเสียค่าปรับมากกว่าจะส่งสิ่งพิมพ์ไปให้หอสมุดแห่งชาติ³ นอกจากนี้การนับจำนวนหนังสือยังไม่แน่นอน มาตรฐานของยูเนสโกวางไว้ว่าหนังสือจะต้องมี 49 หน้าขึ้นไป ถ้าต่ำกว่านั้นจะเรียกว่าจุลสาร แต่ในประเทศไทยไม่ได้ถือเช่นนั้น หนังสืออาจจะมี 24 หน้า หรือ 32 หน้า ถ้าเย็บเล่มเข้าปกครบถ้วนก็เรียกว่าหนังสือทั้งสิ้น⁴ การนับจำนวนที่ทำโดยบุคคลต่างกันจึงมักจะไม่ค่อยเท่ากัน เช่นจำนวนหนังสือที่ผลิตในปี พ.ศ. 2507 ที่สำนักงานสถิติแห่งชาติรายงานไว้มี 4,198 เล่ม⁵ ส่วนที่ Barnett สำนวนบอกว่ามี 4,083 เล่ม⁶

จากการประชุมที่ยูเนสโกจัดให้มีขึ้นที่กรุงโตเกียว เมื่อปี 2515 มีรายงานของนายกำธร สิริกุล เกี่ยวกับการผลิตหนังสือของไทยตอนหนึ่งกล่าวว่า การผลิตหนังสือตำราและหนังสืออ่าน

¹ กำธร สิริกุล, "การเป็นมาของการพิมพ์ ...", หน้า 62.

² กำธร สิริกุล, หนังสือและการพิมพ์ (พระนคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2505), หน้า 13.

³ "พระราชบัญญัติการพิมพ์พุทธศักราช 2484," ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 58

ตอนที่ 69 (30 กันยายน 2484), 1237 - 55.

⁴ Barnett, op. cit., p. 129.

⁵ สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน, สมุดสถิติรายปีประเทศไทย บรรพ 26, 2508 (พระนคร, 2509), หน้า 466.

⁶ Barnett, loc. cit..

ประกอบสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของไทยอยู่ในความควบคุมของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ แต่หนังสือในระดับอื่น เช่น ระดับอนุบาล อาชีวศึกษา ปกัศครูและระดับมหาวิทยาลัย ไม่มีการควบคุมโดยตรง ปล่อยให้สำนักพิมพ์ต่าง ๆ แข่งขันกันได้อย่างเสรี ในปี 2514 มีการผลิตตำราในทุกระดับประมาณ 1,500 ชื่อ ส่วนใหญ่เป็นการพิมพ์ซ้ำ มีประมาณร้อยละ 10 เท่านั้นที่เป็นหนังสือใหม่ รวมจำนวนเล่มทั้งหมดประมาณ 30 ล้านเล่ม เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด 37,235,000 คน และจำนวนนักเรียนทุกระดับ 6,575,850 คนแล้ว ผลเฉลี่ยจะได้เป็นนักเรียนคนหนึ่งถือหนังสือประมาณ 4 เล่มกว่า ๆ และประชากรคนหนึ่งถือหนังสือไม่ถึง 1 เล่ม จำนวนหนังสือตำราที่ผลิตจะเพิ่มมากขึ้นทุกปี คาดว่าเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 10 - 20 ต่อปี¹

ในปี 2513 มีหนังสือที่ผลิตรวมทั้งหนังสือตำราทั้งหมดประมาณ 3,950 ชื่อ รวมจำนวนเล่มประมาณ 39,600,000 เล่ม แต่เป็นหนังสือใหม่เพียง 2,085 ชื่อ ส่วนใหญ่ตีพิมพ์เป็นภาษาไทย มีตีพิมพ์ภาษาต่างประเทศไม่ถึง 200 ชื่อ ซึ่งโดยมากเป็นภาษาอังกฤษ มีภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน และลาวบ้างเล็กน้อย เฉพาะหนังสือที่พิมพ์ใหม่ในปี 2513 แบ่งตามหมวดหมู่วิชาได้ดังนี้

หมวดทั่วไป	270 ชื่อ	การศึกษา	345 ชื่อ
ปรัชญาและศาสนา	390 ชื่อ	วิทยาศาสตร์	211 ชื่อ
สังคมศาสตร์	432 ชื่อ	วรรณคดี	312 ชื่อ
		ภูมิศาสตร์ - ประวัติศาสตร์	134 ชื่อ ²

องค์ประกอบในการผลิตและจำหน่ายหนังสือ

ในอุตสาหกรรมหนังสือนี้มีส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ผู้สร้างสรรค์ฉบับของหนังสือขึ้นมา คือผู้แต่งหนังสือนั่นเอง
2. สำนักพิมพ์

¹Kamthon Sathirakul, "Thailand," Report exports meeting on book development in Asia 3-13 July 1972, Tokyo (Tokyo, 1972), p. 93.

²Loc. cit.

3. โรงพิมพ์ หมายถึงผู้รวบรวม ช่างทำแม่พิมพ์ ผู้พิมพ์และผู้เข้าปก และเครื่องใช้ในการพิมพ์ เช่น กระดาษ หมึกพิมพ์ วัสดุในการทำปก ฯลฯ
4. ผู้วิพากษ์วิจารณ์หนังสือ
5. ผู้โฆษณาและเสนอขายโดยวิธีต่าง ๆ
6. คลังสินค้าและร้านค้าส่ง
7. ร้านค้าปลีก
8. ผู้ซื้อสิทธิในการพิมพ์เพิ่มเติม (subsidiary publication) สำหรับสโมสร หนังสือ โรงพิมพ์หนังสือข้อฆ่า ผู้จัดทำวารสาร หนังสือพิมพ์ และผู้โฆษณา¹

การผลิตหนังสือออกมาจนถึงผู้อ่านนั้นจะต้องเริ่มตั้งแต่ผู้แต่ง คิด เขียนเรื่องขึ้นมา บรรณาธิการหรือสำนักพิมพ์พิจารณาแล้วพอใจเห็นว่าเมื่อพิมพ์แล้วคงมีคนอ่านมาก ผู้พิมพ์ทำการพิมพ์เป็นเล่มขึ้น ผู้โฆษณานำออกจำหน่ายแจก ชื่อขายกับหลายทอดกว่าจะถึงมือคนอ่าน² ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลิตหนังสือจึงมีหลายฝ่ายด้วยกันล้วนแต่มีความสำคัญและสมควรที่บรรณาธิการจะทำความรู้จักคุ้นเคยทั้งสิ้น

ผู้แต่ง คือ บุคคลที่แต่งหนังสือหรือเรื่องราวต่าง ๆ หรือคือสถาบันซึ่งจัดให้มีการแต่งและพิมพ์หนังสือ นิตยสาร วารสาร หรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัวย กิจการหรือวิชาการซึ่งสถาบันนั้น ๆ เกี่ยวข้องโดยเฉพาะ³ ผู้แต่งอาจแต่งคนเดียวหรือหลายคนหรือถ้าไม่ได้แต่งเองก็อาจเป็นผู้แปล หรือผู้รวบรวมคือผู้คัดเลือกเอาข้อเขียนของผู้อื่นมารวบรวมพิมพ์ขึ้น บรรณาธิการควรทำความรู้จักผู้แต่งโดยการอ่านหนังสือให้มากเพื่อจะไ้รู้ว่าผู้แต่งคนใดเขียนเรื่องประเภทใด และมีชื่อเสียงในทางใดโดยเฉพาะในต่างประเทศหนังสือที่เกี่ยวกับชีวประวัติบุคคลคนงานสำคัญ ๆ ของผู้แต่งมีมาก คู่มือในการเลือกหนังสือ

¹ C.B. Grannis (ed.), What happens in book publishing (New York: Columbia University Press, 1957), p. 4.

² กัรร สติรกุล, "อาชีพทำหนังสือขายในเมืองไทย," บรรณาธิการ 2506 (2507), 29.

³ คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์วิชาบรรณารักษศาสตร์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ศัพท์บัญญัติวิชาบรรณารักษศาสตร์ (พระนคร: แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2508), หน้า 41.

ก็มีไม่น้อย แต่สำหรับหนังสือภาษาไทยแล้วแทบจะไม่มีเกี่ยวกับชีวประวัติผู้แต่งเลย บรรณาธิการจึงต้องพยายามทำความเข้าใจกับนักเขียนคนสำคัญในท่านต่าง ๆ โดยการอ่านหนังสือของนักเขียนเหล่านั้นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ผู้จัดพิมพ์หรือสำนักพิมพ์ (Publisher) อาจเป็นเอกชน สมาคม องค์กร หรือ บริษัทการค้า สำนักพิมพ์เป็นผู้จัดหาและคัดเลือกหนังสือที่จะพิมพ์ ติดต่อกับนักเขียน วางแนวและนโยบาย การพิมพ์ของสำนักพิมพ์ กำหนดมาตรฐานของหนังสือที่จะพิมพ์ กำหนดรูปร่างของเล่มหนังสือ จัดหา ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับตรวจอ่านต้นฉบับ สำนักพิมพ์จึงมีความสำคัญยิ่งในกิจการพิมพ์หนังสือ สำนักพิมพ์ บางแห่งมีโรงพิมพ์ของตนเองบางแห่งไม่มี²

ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา (Printer) คือผู้ซึ่งพิมพ์ต้นฉบับออกมาเป็นเล่มหนังสือโดยวิธีการพิมพ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ตามปรกตินักพิมพ์ไม่จัดหาต้นฉบับมาเองเป็นแต่รับพิมพ์ แต่ในบางรายผู้พิมพ์ ก็เป็นผู้จัดพิมพ์คือหาต้นฉบับมาขาย คำว่า "ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา" จึงใช้คู่กันมาแต่เดิม คำว่าสำนักพิมพ์ เพิ่งมีใช้กันเมื่อไม่นานมานี้เอง³

ผู้จำหน่าย ผู้จำหน่ายหนังสือจะมีทั้งผู้รับหนังสือจากสำนักพิมพ์ไปจำหน่ายเป็นจำนวน มาก ๆ เพื่อไปส่งให้ร้านกาปลีก และผู้จำหน่ายปลีกคือร้านขายหนังสือต่าง ๆ นอกจากนี้สำนักพิมพ์ ส่วนใหญ่ก็เป็นผู้จำหน่ายหนังสือด้วย

ผู้มีส่วนในการส่งเสริมการผลิต ได้แก่ผู้อ่านและห้องสมุด ถ้าไม่มีผู้อ่านการพิมพ์หนังสือก็มี ไถนอยหรือไม่มีเลย บุคคลอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งสำคัญไม่น้อยคือนักวิพากษ์วิจารณ์หนังสือซึ่งจะมีส่วนช่วยให้ หนังสือดี ๆ มากขึ้น และช่วยผู้อ่านตลอดจนห้องสมุดในการคัดเลือกหนังสือ นักวิจารณ์หนังสือในประเทศไทย เกือบจะเรียกได้ว่าไม่มี แต่ในต่างประเทศที่กิจการหนังสือเจริญแล้วนักวิจารณ์มีความสำคัญและมีอิทธิพล มาก⁴

¹ แม่นมาศ ชวลิต และสิรินทร์ ช่างโชติ, เรื่องเดิม, หน้า 294 - 5.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 294.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 295.

อาจสรุปได้ว่า สำนักพิมพ์ (publisher) ก็คือตัวกลางในการผลิตหนังสือและร้านขายหนังสือ (bookseller) ก็คือตัวกลางในการจำหน่ายหนังสือ¹ สำหรับในประเทศไทย สำนักพิมพ์ ผู้พิมพ์และโฆษณา และผู้ขายมักจะเป็นคนกลุ่มเดียวกัน สำนักพิมพ์มักจะมีโรงพิมพ์เองและมีร้านขายหนังสือของตนเอง สำนักพิมพ์หลาย ๆ แห่งเริ่มต้นมาจากการเป็นโรงพิมพ์โดยการพิมพ์หนังสือหรือวารสาร สำหรับในประเทศไทยแม้จะมีการพิมพ์หนังสือออกมามากแต่ยังไม่มีการแบ่งแยกแน่นอนสำหรับโรงพิมพ์และสำนักพิมพ์² การพิมพ์หนังสือในประเทศไทยปรากฏว่าผู้พิมพ์และผู้จำหน่ายเป็นบุคคลเดียวกัน และบางครั้งผู้พิมพ์ผู้จำหน่ายก็เป็นผู้เขียนเอง พิมพ์เอง และจำหน่ายเอง

การพิมพ์และการจำหน่ายหนังสือต่างก็เป็นองค์ประกอบของการค้าหนังสือ แม้จะมีความแตกต่างกันแต่ก็มีความเกี่ยวข้องกับกันเป็นอย่างมาก สำนักพิมพ์ใหญ่ ๆ หลายแห่งจึงเป็นสถานที่จำหน่ายหนังสือด้วย สำนักพิมพ์จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญทั้งในการผลิตและการจำหน่ายหนังสือ

สำนักพิมพ์

ผู้ผลิตหนังสือมีอยู่เป็นจำนวนมากด้วยกัน ที่สำคัญก็คือสำนักพิมพ์ สำนักพิมพ์บางแห่งมีโรงพิมพ์หนังสือเอง บางแห่งให้โรงพิมพ์อื่นพิมพ์ได้ บางแห่งทำการเย็บเล่มเอง แต่ส่วนมากมีโรงงานเย็บเล่มต่างหากโดยเฉพาะ หนังสือที่พิมพ์เสร็จแล้วจะส่งไปยังบริษัทของสำนักพิมพ์นั้น หรือถ้าเป็นสำนักพิมพ์ใหญ่ ๆ อาจส่งไปที่คลังสินค้าหรือศูนย์การจำหน่ายหนังสือของสำนักพิมพ์ หนังสือที่พิมพ์ออกใหม่ ๆ ส่วนใหญ่จะขายให้กับร้านค้าส่งและร้านค้าปลีกหรือร้านค้าในท้องถิ่นต่าง ๆ³

สำนักพิมพ์อาจจะแบ่งอย่างกว้าง ๆ ออกได้เป็น 2 ประเภท คือ สำนักพิมพ์ทั่วไป (general publisher) กับสำนักพิมพ์เฉพาะ (special publisher)⁴ ในแต่ละประเภทอาจแบ่งตามความสำคัญและลักษณะละเอียดอีกหลายระดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะและคุณภาพของสิ่งพิมพ์ของสำนักพิมพ์เหล่านั้น สำนักพิมพ์ทั่วไปคือนักพิมพ์ที่จัดพิมพ์หนังสือในหลาย ๆ สาขาวิชา สำนักพิมพ์ใหญ่ ๆ ส่วนมากอยู่ในประเภทนี้ เช่น Harpers, Macmillan, Scribner ฯลฯ

¹Haines, op. cit., p. 185.

²Barnet, op. cit., p. 104.

³Flaming Bennet, "The current book market," Library Trends, 3 (April, 1955), 378.

⁴Haines, op. cit., p. 204.

ของสหรัฐอเมริกา และองค์การค่าของกรุสภา ไทยวัฒนาพานิช แพริพิทยา ของไทย สำนักพิมพ์เฉพาะ นั้นคือสำนักพิมพ์ที่จัดพิมพ์หนังสือในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือในสาขาวิชาหลาย ๆ วิชาที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์กัน เช่น ทางการแพทย์ กฎหมาย ศาสนา เทคโนโลยี การศึกษา หนังสือสำหรับเด็ก เป็นต้น สำนักพิมพ์หลายแห่งมีชื่อเสียงในการจัดพิมพ์หนังสือเหล่านี้ เช่น บริษัท H. W. Wilson สำหรับ หนังสือทางค่านบรรณารักษศาสตร์ สำนักพิมพ์ทั่วไปที่ใหญ่ ๆ แทบทุกแห่งจะมีแผนกวิชาต่าง ๆ เป็น พิเศษ เช่น Lippincott มีแผนกการแพทย์และวิทยาศาสตร์ สำนักพิมพ์ในประเทศไทยไม่ค่อย แยกอย่างแน่ชัดว่าสำนักพิมพ์ใดเป็นสำนักพิมพ์เฉพาะทางด้านวิชาใด มีบ้างก็เป็นสำนักพิมพ์เล็ก ๆ เช่น สำนักพิมพ์สมาคมสังคมนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาแห่งประเทศไทย

สำนักพิมพ์ในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของอังกฤษและอเมริกาซึ่งพิมพ์หนังสือที่ ห่วงสมุกของไทยส่วนใหญ่ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากนั้นมีประวัติยาวนาน มีสัจจกษานั่นเอง พิมพ์หนังสือออก จำหน่ายทั่วโลก นอกจากสำนักพิมพ์สอง เอกชนยังมีสำนักพิมพ์ของมหาวิทยาลัยซึ่งพิมพ์หนังสือตำราและ หนังสือวิชาความรู้ต่าง ๆ เป็นส่วนใหญ่ ส่วนสำนักพิมพ์ของไทยส่วนใหญ่มีกำเนิดมาจากร้านขายหนังสือ หรือจากโรงพิมพ์เล็ก ๆ ตัวอย่างเช่น สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช ซึ่งเป็นสำนักพิมพ์เอกชนที่ใหญ่ที่สุด ในประเทศไทย เดิมเป็นร้านขายหนังสือเริ่มตั้งเมื่อ พ.ศ. 2477¹ ต่อมาได้ซื้อแทนพิมพ์มาพิมพ์หนังสือ จำหน่ายเอง ส่วนใหญ่เป็นหนังสือแบบเรียน ปัจจุบันกิจการเจริญก้าวหน้ามาก นอกจากหนังสือแบบเรียน ในระดับชั้นต่าง ๆ แล้วยังจัดพิมพ์หนังสือสำหรับเด็ก หนังสือตำราของสถาบันบางแห่ง วารสาร ตลอดจน สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่มีผู้มาจ้างพิมพ์ นอกจากนี้ยังมีสิ่งพิมพ์ตำราจากบริษัทสำนักพิมพ์ใหญ่ ๆ ในต่าง ประเทศมาจำหน่าย และยังจำหน่ายแทนพิมพ์และอุปกรณ์ในการพิมพ์อื่น ๆ

ในคานรายชื่อและสถานที่ตั้งของสำนักพิมพ์ในต่างประเทศ เช่น อเมริกาจะมีรวบรวม ไว้ให้ทราบทั่วกัน เช่น ในหนังสือ Publishers' Trade List Annual แต่ของไทยยังไม่มี

¹นิทรรศการ "ท.ว.พ.38" (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2515),

การสำรวจจำนวนและรายชื่อแน่นอน แต่ประมาณว่ามีอยู่ประมาณ 200 - 300 แห่ง¹ ส่วนใหญ่
เป็นสำนักพิมพ์ขนาดเล็ก ๆ สำนักพิมพ์ใหญ่ ๆ ส่วนมากเป็นสำนักพิมพ์หนังสือตำรา

สำนักพิมพ์ที่ใหญ่ที่สุดของไทยคือ องค์การการค้าของคุรุสภา "ศึกษารักษิตาพาณิชย์"
เป็นสำนักพิมพ์ของคุรุสภา ซึ่งเป็นหน่วยงานกึ่งราชการ สำนักพิมพ์นี้มีพนักงานทั้งหมด 1,339 คน
การแบ่งหน่วยงานภายในสำนักพิมพ์แบ่งออกเป็น 5 ฝ่าย คือ

1. ฝ่ายผลิต	มีพนักงาน	1,308	คน
2. ฝ่ายการค้า	"	392	คน
3. ฝ่ายวิชาการ	"	33	คน
4. ฝ่ายบัญชี	"	74	คน
5. ฝ่ายธุรการ	"	32	คน

สำนักพิมพ์มีโรงพิมพ์เองคือโรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว มีร้านขายหนังสือเองคือที่ศึกษารักษิตา
พาณิชย์ และตัวแทนจำหน่ายอื่น ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดอีกหลายแห่ง

องค์การการค้าของคุรุสภาจัดพิมพ์หนังสือจำหน่ายมากกว่าสำนักพิมพ์อื่น ๆ จำนวนหนังสือที่
จัดพิมพ์เฉลี่ยประมาณปีละ 1,700 ชื่อ ในกาพิมพ์แต่ละครั้งไม่เลยต่ำกว่า 1,000 เล่ม ส่วนใหญ่
ประมาณ 2,000 เล่ม แต่เคยพิมพ์เป็นจำนวนมากถึง 2,000,000 เล่ม ทั้งนี้เพราะเป็นหนังสือ
แบบเรียนซึ่งนักเรียนทั่วประเทศต้องใช้ และจำนวนชื่อเรื่องที่พิมพ์มากนั้น บางส่วนก็เป็นหนังสือพิมพ์
ซ้ำ เช่น หนังสือแบบเรียนที่ต้องใช้ทุกปี²

สำนักพิมพ์อื่น ๆ ส่วนใหญ่เป็นสำนักพิมพ์เล็ก ๆ มีพนักงานไม่ถึงร้อยคน จากการสำรวจ
โดยส่งแบบสอบถามไปยังสำนักพิมพ์ที่ส่งเสียงเป็นเหตุจกทั่วไป 18 แห่ง ได้รับคำตอบคืน 9 แห่ง
คิดเป็นร้อยละ 50 (ทั้งนี้หลังจากการติดตามทวงถามด้วยจดหมายและด้วยตนเองด้วยแล้ว) ผลการ
สอบถามเกี่ยวกับจำนวนพนักงานของสำนักพิมพ์ปรากฏดังตารางที่ 1 คือมีสำนักพิมพ์เพียงแห่งเดียวใน

¹ Kanthon, *op. cit.*, p. 98.

² สัมภาษณ์นายกำธร ศิริกุล ผู้อำนวยการขององค์การการค้าของคุรุสภา 29 สิงหาคม 2516.

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนพนักงานของสำนักพิมพ์ต่าง ๆ

จำนวนพนักงานของ สำนักพิมพ์	จำนวนสำนักพิมพ์	ร้อยละ
ต่ำกว่า 10 คน	3	33.33
10 - 20 คน	1	11.11
21 - 30 คน	0	0
31 - 40 คน	0	0
41 - 50 คน	0	0
51 - 60 คน	1	11.11
61 - 70 คน	1	11.11
71 - 80 คน	0	0
81 - 90 คน	0	0
100 - 200 คน	1	11.11
มากกว่า 1,000 คน	1	11.11
ไม่ตอบ	1	11.11
รวม	9	100

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จำนวนที่ตอบแบบสอบถาม (และเป็นแห่งเดียวในประเทศไทย) ที่มีพนักงานเกินกว่า 1,000 คน นอกจากนั้นมีจำนวนน้อยกว่าเป็นอันมาก มีเพียงแห่งเดียวที่มีพนักงานเกินกว่า 100 คน คิดเป็นร้อยละประมาณ 11 เท่านั้น ที่เหลืออีก 7 แห่งนั้น ล้วนมีไม่ถึง 100 คน ในจำนวนนั้นเป็นสำนักพิมพ์ที่มีพนักงานไม่ถึง 10 คนเสียถึง 3 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 33.33 นับว่าเป็นสำนักพิมพ์ขนาดเล็กมาก

ทางการการจรรยาบรรณภายในสำนักพิมพ์ซึ่งมักจะจัดแบ่งตามลักษณะของงานตามลำดับขั้นต่าง ๆ ในการผลิตและจำหน่ายอันประกอบด้วย การเลือกต้นฉบับซึ่งเป็นหน้าที่ของบรรณาธิการ การมอบหมายหน้าที่ในการนี้แตกต่างกันไปในสำนักพิมพ์แต่ละแห่ง บางครั้งก็เรียกชื่อต่างกันออกไป สำหรับสำนักพิมพ์ในประเทศไทยเท่าที่ได้อธิบายมา บางแห่งการเลือกต้นฉบับกระทำโดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่าง ๆ ของสำนักพิมพ์ บางแห่งมีคณะกรรมการหรือคณะบุคคลซึ่งได้รับมอบให้ทำหน้าที่เป็นผู้เลือก บางแห่งมีบรรณาธิการเป็นผู้เลือก หลายแห่งใช้บุคคลหลาย ๆ ฝ่ายด้วยกัน แต่อย่างไรก็ตามเป็นความจริงอย่างที่สุกจริตการผลิตหนังสือของไทยยังไม่เห็นความสำคัญหรือความจำเป็นของการมีบรรณาธิการ หรือถ้ามีก็ไม่อยู่ในฐานะที่สำคัญเท่าที่ควร ทั้ง ๆ ที่สำหรับสำนักพิมพ์ต่างประเทศแล้วบรรณาธิการถือเป็นคนหรือคณะบุคคลที่สำคัญมากในการผลิตหนังสือ บรรณาธิการที่ดีจะต้องเป็นคนมีความรู้ความสามารถรอบตัว รอบรู้เหตุการณ์ของโลกและวรรณกรรม เป็นผู้อ่านหนังสือมากและมีรสนิยมดี สนใจเกี่ยวกับความนิยมของประชาชน ต้องค้นหานักเขียนดี ๆ ว่ามีอยู่ที่ไหนบ้าง อ่านหนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ ติดตามการแสวง และสื่อสารมวลชนทุกชนิด เพื่อให้มีความรู้ทันสมัยอยู่เสมอ¹ แต่ในวงการพิมพ์หนังสือของไทยยังไม่เห็นความสำคัญของบรรณาธิการเท่าที่ควร -

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ เคยกล่าวไว้ว่า "สิ่งที่เราขาดอย่างยิ่งเวลานี้คือคนที่เป็บรรณาธิการ ทั้งบรรณาธิการนิตยสารและบรรณาธิการหนังสือเล่ม ที่เห็น ๆ อยู่ก็ถือหนังสือพิมพ์มีบรรณาธิการไว้ให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติการพิมพ์มากกว่าอะไรอื่น ยิ่งหนังสือเล่มก็เลยแล้วเกือบจะมองไม่เห็นความสำคัญกันเลยว่าจำเป็นจะต้องมีบรรณาธิการ ... ยิ่งบรรณาธิการฝ่ายศิลปะแล้วจะขาดทั้งที่สำนักพิมพ์หนังสือเล่ม และ

¹Chandler B. Grannis, What happens in book publishing (New York: Columbia University Press, 1957), p. 35.

สำนักพิมพ์หนังสือรายคาบ"¹

เมื่อทัศนวิสัยจะจึกพิมพ์หนังสือเล่มใดแล้ว งานชิ้นต่อไปก็เป็นการอ่านพิจารณาต้นฉบับ เพื่อแก้ไขคำผิดหรือความบกพร่องต่าง ๆ แล้วจึงเป็นหน้าที่ของฝ่ายผลิตในการจัดทำเป็นการพิมพ์ ซึ่งอาจจะมีวิธีการละเอียดหลายขั้น เช่น การคำนวณปริมาณกระดาษ ขนาดของหน้า และความหนาของเล่ม การกำหนดขนาดและลักษณะของขอบท การจัดทำภาพประกอบ การลงเชิงบรรทัด และรายละเอียดอื่น ๆ ตลอดจนถึงการประมาณราคาในการเรียงพิมพ์และการเข้าเล่มทั้งหมด การเลือกกระดาษที่จะพิมพ์ จากนั้นจึงเริ่มการเรียงพิมพ์ และพิสูจน์อักษร จนกระทั่งเข้าเล่มเรียบร้อยแล้ว

การจัดรูปงานของสำนักพิมพ์ที่ทำการสำรวจว่ามีต่าง ๆ กันออกไป ถึงเช่นขององค์การค่าของครูสภาตั้งโลกลาวแล้วเป็นการจัดแบ่งอย่างกว้าง ๆ ฝ่ายวิชาการมีหน้าที่คัดเลือกต้นฉบับ จัดหาต้นฉบับดี ๆ มาพิมพ์ ฝ่ายผลิตมีหน้าที่จึกพิมพ์ให้เป็นรูปเล่ม ส่งไปให้ฝ่ายการค้าจัดการจำหน่าย ส่วนฝ่ายบัญชีเป็นผู้เก็บหักฐานทางการเงิน งานบริหารและประสานงานทั่วไปของสำนักพิมพ์ ส่วนสำนักพิมพ์อื่น ๆ ที่มีการแบ่งหน่วยงานภายในมักจะแบ่งตามลักษณะสำคัญ ๆ ในการจัดพิมพ์หนังสือ เช่น โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ฝ่ายธุรการ หมวดตีพิมพ์และช่างตัด หมวดเรียงพิมพ์ หมวดพิมพ์ และหมวดทำเล่มและอื่น ๆ เป็นต้น

มีข้อว่าสำนักพิมพ์ทุกแห่งจะมีการแบ่งหน่วยงานอย่างแน่นอน จากตารางที่ 2 แสดงว่ามีสำนักพิมพ์อีกจำนวนหนึ่งซึ่งไม่มีการแบ่งหน่วยงานภายในมีจำนวนได้เปรียบซึ่งมีการแบ่งแน่นอน คือร้อยละ 44.44 และในตารางที่ 2 นี้ ยังแสดงถึงจำนวนสำนักพิมพ์ที่มีและไม่มีโรงพิมพ์ของตนเอง ซึ่งจำนวนได้เรียกกันตรงกัน

ตารางนี้ยังแสดงอีกว่าสำนักพิมพ์แทบทุกแห่งมีร้านขายหนังสือของตนเอง และสำนักพิมพ์ส่วนใหญ่มีตัวแทนจำหน่ายอยู่ในต่างจังหวัด ที่ไม่มีตัวแทนจำหน่ายในต่างจังหวัดมีเพียง 3 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 33.33

¹ สลักชัย สิวรักษ์, แนะนำหนังสือสำหรับผู้พิมพ์ (พระนคร : โฉมฉายสโตร์, 2513),

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะของการจัดรูปงานผลิตและจำหน่ายหนังสือของสำนักพิมพ์

ลักษณะการบริหารงานผลิตและจำหน่ายหนังสือ	จำนวนสำนักพิมพ์	ร้อยละ
แบ่งหน่วยงานแน่นอน	5	55.56
ไม่แบ่งหน่วยงานแน่นอน	4	44.44
มีโรงพิมพ์ของตนเอง	5	55.56
ไม่มีโรงพิมพ์ของตนเอง	4	44.44
มีร้านขายหนังสือของตนเอง	8	88.89
ไม่มีร้านขายหนังสือของตนเอง	1	11.11
มีตัวแทนจำหน่ายในต่างจังหวัด	6	66.67
ไม่มีตัวแทนจำหน่ายในต่างจังหวัด	3	33.33

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 แสดงว่าสำนักพิมพ์แต่ละแห่งจัดพิมพ์หนังสือเป็นจำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่จัดพิมพ์เพียงปีละประมาณ 10 - 50 เรื่อง ที่พิมพ์ปีละน้อยกว่าเรื่องนี้มีเพียงแห่งเดียว และมีสำนักพิมพ์เพียงแห่งเดียวที่จัดพิมพ์หนังสือปีละประมาณ 1,500 - 2,000 เรื่อง

ในการพิมพ์แต่ละครั้งสำนักพิมพ์ส่วนใหญ่จะพิมพ์หนังสือออกมารั้งละประมาณ 1,000 - 3,000 เล่ม ที่จะจัดพิมพ์มากกว่านั้นบ้างเป็นบางแห่งและเป็นบางโอกาส สำนักพิมพ์ที่จัดพิมพ์หนังสือแบบเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจะจัดพิมพ์หนังสือครั้งหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนมากเพราะเป็นหนังสือที่ต้องใช้กันอยู่ทุกปี เช่นบางครั้งองค์การค่าของครูสภาพิมพ์ถึงครั้งละ 2,000,000 เล่ม

เมื่อจัดพิมพ์หนังสือออกมาแล้วแต่ละครั้งก็จะจำหน่ายหมดต้องใช้เวลาก่อนขางนาน ตารางที่ 4 แสดงว่าสำนักพิมพ์ส่วนใหญ่จะจำหน่ายหนังสือหมดภายในเวลา 3 ปี หรือนานกว่านั้น ไม่มีสำนักพิมพ์ใดตอบว่าจำหน่ายได้หมดภายในเวลา 6 เดือน

สำนักพิมพ์ทุกแห่งมีหนังสือที่ยังค้างสต็อกคือเหลือจากการจำหน่ายอยู่ในร้านค้าอยู่เป็นประจำ จากการสำรวจพบว่าสำนักพิมพ์ที่มีหนังสือค้างจำหน่ายอยู่มากกว่าร้อยละ 20 มีจำนวนถึงร้อยละ 66.67 ของจำนวนทั้งหมดที่ตอบแบบสอบถาม (ตารางที่ 5) ไม่มีสำนักพิมพ์ใดจะจำหน่ายหนังสือได้หมดโดยไม่เคยค้างสต็อกเลย

ในการจำหน่ายหนังสือสำนักพิมพ์จะให้ส่วนลดแก่ผู้ที่ซื้อเป็นจำนวนมาก ๆ และผู้ที่ เป็นห้องสมุด สถาบัน และร้านจำหน่ายหนังสือ จากการสำรวจเรื่องกรให้ส่วนลด พบว่าสำนักพิมพ์จะให้ส่วนลดแก่ร้านจำหน่ายหนังสือมากกว่าให้แก่ห้องสมุด เช่นถ้าให้ส่วนลดแก่ห้องสมุด 20 % จะให้แก่ร้านจำหน่ายหนังสือ 25 หรือ 30 % และถ้าให้ส่วนลดแก่ห้องสมุด 50 % จะให้แก่ร้านจำหน่ายหนังสือถึง 55 % เป็นต้น

ส่วนลดที่สำนักพิมพ์ต่าง ๆ ให้แก่ห้องสมุดนั้นแตกต่างกันไป บางแห่งให้ส่วนลดมากถึง 50% บางแห่งไม่ให้ส่วนลดเลย แต่ส่วนใหญ่ให้ส่วนลดประมาณ 20% ตารางที่ 6 แสดงว่าสำนักพิมพ์ที่ให้ส่วนลดแก่ห้องสมุด 10 - 20 % มีจำนวนมากกว่าส่วนลดอื่น ๆ มีบางแห่งวิธีการให้ส่วนลดจะคิดตามจำนวนเงินที่ซื้อหนังสือ เช่น ซื้อตั้งแต่ร้อยบาทขึ้นไปส่วนลด 10 % ซื้อตั้งแต่ 200 บาทขึ้นไปส่วนลด 20 % ซื้อตั้งแต่ 1,000 บาทขึ้นไป ส่วนลด 25 % เป็นต้น

ตารางที่ 3 จำนวนหนังสือที่สำนักพิมพ์จัดพิมพ์โดยเฉลี่ย

ปีละ (ชื่อเรื่อง)	จำนวนสำนักพิมพ์	พิมพ์ครั้งละ (เล่ม)	จำนวนสำนักพิมพ์
ไม่เกิน 10	2	1,000 – 2,000	3
11 – 20	2	2,000 – 3,000	2
21 – 30	—	3,000 – 4,000	1
31 – 40	1	4,000 – 5,000	1
40 – 100	1	5,000 – 6,000	—
100 – 300	1	มากกว่า 6,000	1
1,500 – 2,000	1		
ไม่ตอบ	1		1
รวม	9		9

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4 แสดงระยะเวลาการจำหน่ายหนังสือในกรณีนี้แต่ละครั้ง

ระยะเวลาที่จำหน่ายหนังสือใดหนึ่	จำนวนสำนักพิมพ์	ร้อยละ
3 เดือน	—	0
6 เดือน	—	0
1 ปี	2	22.23
2 ปี	—	0
3 ปี	3	33.33
นานกว่า 3 ปี	3	33.33
ไม่ตอบ	1	11.11
รวม	9	100

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 แสดงหนังสือที่ค้างจำหน่ายอยู่ในสำนักพิมพ์ในปัจจุบัน

จำนวนที่เหลือคิกเป็นร้อยละ	จำนวนสำนักพิมพ์	ร้อยละ
ไม่ถึงร้อยละ 5	1	11.11
ร้อยละ 5 – 10	—	0
ร้อยละ 10 – 20	1	11.11
มากกว่าร้อยละ 20	6	66.67
ไม่เหลือเลย	—	0
ไม่ตอบ	1	11.11
รวม	9	100

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ๘ แสดงส่วนลดที่สำนักพิมพ์ให้แก่ห้องสมุด

ส่วนลด	จำนวนสำนักพิมพ์	ร้อยละ
10 – 15 %	1	11.11
16 – 20 %	2	22.22
21 – 30 %	—	
31 – 40 %	—	
41 – 50 %	1	11.11
ไม่ไห้ส่วนลด	1	11.11
ไม่ตอบ	2	22.22
ไห้ส่วนลดต่างไปจากนี้	*	
	2	22.22
รวม	9	100

* ไ้ส่วนลดตามจำนวนเงินหรือ เรน บัตรตั้งแต่ 100 บาท ขึ้นไป ส่วนลด 10 % บัตรตั้งแต่ 200 บาทขึ้นไป ส่วนลด 20 % บัตรตั้งแต่ 1,000 บาทขึ้นไป ส่วนลด 25 % เป็นต้น

สำหรับการศึกษาค้นคว้าในห้องสมุดในท้องถิ่น ๆ ของสำนักพิมพ์จะไปพูดถึงตอนที่นำไปเปรียบเทียบ
เทียบกับบริการของร้านจำหน่ายหนังสือ

ร้านจำหน่ายหนังสือ

ตลาดหนังสือย่อมประกอบไปด้วยร้านจำหน่ายหนังสือทั้งใหญ่และเล็กซึ่งทำหน้าที่จัดหา
หนังสือจากแหล่งต่าง ๆ และนำมาเสนอขายแก่ผู้ซื้อ ตลาดหนังสือในเมืองไทยนั้นมีผู้ขายหลาย
ลักษณะ สำนักพิมพ์ หรือโรงพิมพ์บางแห่งก็เป็นผู้ขายหนังสือเองทั้งขายส่งและขายปลีก ยังไม่มีการ
สำรวจจำนวนแน่นอนว่ามีร้านขายหนังสืออยู่ที่แห่งในประเทศไทย ไม่เหมือนในสหรัฐอเมริกาซึ่ง
สำรวจได้ว่ามีร้านขายหนังสือประมาณ 2,000 แห่ง ซึ่งอาจจัดเป็นประเภทได้ 7 ประเภท คือ

1. ร้านขายหนังสือทั่ว ๆ ไปที่มีหนังสือหลาย ๆ ชนิด
2. ร้านขายหนังสือเฉพาะวิชา
3. ร้านขายหนังสือจากตลาด
4. ร้านขายหนังสือหายากที่ต้องทำการค้นหาหนังสือเป็นพิเศษ หรือเรียกว่านักล่า

หนังสือ (book hunters)

5. ร้านขายหนังสือค้างจำหน่าย (the remainder trade)
6. ร้านขายหนังสือตำราและแบบเรียน
7. ร้านค้าที่ส่งหนังสือเก่าและหนังสือใหม่

ร้านค้าเหล่านี้มีหนังสือในทุกสาขาวิชาที่เป็นที่สนใจของบรรณารักษ์ และมีอยู่ทั่วประเทศ
สำหรับในสหรัฐอเมริกา แต่ละร้านต่างก็มีการแข่งขันกันอย่างมาก มีผู้เชี่ยวชาญมีความรู้ความสามารถ
เกี่ยวกับหนังสืออยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่มีบริการค้นหาหนังสือหายากและหนังสือที่กระจัดกระจาย
อยู่ตามที่ต่าง ๆ ร้านค้าบางแห่งให้บริการด้านนี้โดยเฉพาะทำให้สามารถหาหนังสือทั้งในประเทศและ
ต่างประเทศได้

ตลาดหนังสือของไทยยิ่งแถมมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือที่มีประโยชน์ต่อตำราที่มีคุณค่ามาก เนื่องจากการขาดแคลนร้านขายหนังสือในต่างจังหวัด ร้านขายหนังสือใหญ่ ๆ ส่วนมากอยู่ในกรุงเทพมหานครมีทั้งหมดประมาณ 40 แห่ง¹ นอกจากนี้ยังมีแผงขายหนังสืออีกเป็นจำนวนมาก กระจายอยู่ทั่วกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามย่านศูนย์การค้า แผงขายหนังสือเหล่านี้ส่วนใหญ่ขายวารสาร หนังสือพิมพ์ และหนังสือประเภทพักผ่อนแก่ลูกค้า ร้านขายหนังสือในกรุงเทพมหานครมีทั้งร้านที่ขายหนังสือทั่วไป ร้านขายหนังสือของสำนักพิมพ์แห่งใดแห่งหนึ่ง ร้านขายหนังสือของบริษัท สำนักพิมพ์ต่างประเทศและร้านที่รับส่งหนังสือทุกชนิดที่มีผู้สั่งซื้อ

ตลาดหนังสือในต่างจังหวัดยิ่งแถมมาก ตามจังหวัด อำเภอ และตำบลต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะมีเพียงร้านขายหนังสือขนาดเล็ก ๆ ที่ขายสินค้าอื่นด้วย ร้านขายหนังสือใหญ่ ๆ นั้นหายาก จะมีก็เพียงในบางจังหวัดใหญ่ ๆ ที่เป็นศูนย์กลางธุรกิจและการศึกษา เช่น เชียงใหม่ เป็นต้น

ร้านขายหนังสือที่ทำการค้าติดต่อกับห้องสมุดอาจจะประสบปัญหาบางประการ เนื่องจากบรรณารักษ์อาจไม่เข้าใจในเรื่องธุรกิจการค้าหนังสือ ทุกคนต้องการบริการที่ดีที่สะดวกและเกี่ยวข้องกับลูกค้า การค้าหนังสือให้ลูกค้า การค้าราคาไม่เท่ากันการค้าใด ๆ ทำให้ผู้จำหน่ายไม่สามารถให้บริการที่ดีได้ นโยบายการค้านั้นต้องการให้จำหน่ายได้เร็ว มีกำไรพอสมควร ถ้าขายได้เร็วมีกำไรมากก็ทำให้บริการลูกค้าได้ดีมากยิ่งขึ้น ดังนั้นบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่การเงินจึงควรตัดสินใจว่าจะต้องการหนังสือที่บริการดี หรือต้องการหนังสือลูกค้าบริการเร็ว

คนขายหนังสือที่คนหายาก จะต้องเป็นผู้มีความรู้อย่างดีทางด้านของบรรณารักษ์พร้อมทั้งความสามารถของนักธุรกิจ จะต้องนั้นควรจรรยาบรรณของหนังสือจากสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ว่าจะมีหนังสือใหม่เล่มใดเป็นที่สนใจของลูกค้าบ้าง จะต้องสามารถคาดหมายความต้องการของผู้ใช้เพื่อจะได้อัดจำหน่ายให้เหมาะสมกับความสนใจ สามารถคาดเดาว่าหนังสือที่สั่งมานั้นจะขายได้เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังต้องมีฐานะการเงินดี และรู้จักหมุนเวียนเพื่อไม่ให้ขาดทุน

สำหรับหนังสือต่างประเทศ ตามปกติร้านขายหนังสือจะได้อะไรส่วนเล็กจากการซื้อหนังสือต่าง-

¹ Barnett, op. cit., p. 106.

ประเทศ 25% จากสำนักพิมพ์ ถ้าห้องสมุดต้องการให้ร้านให้ส่วนลดแก่ห้องสมุด 10% ร้านก็จะให้เหลือเป็นกำไรประมาณ 5% เท่านั้น ทั้งนี้เพราะต้องเสียค่าขนส่งอีกราว 10% กำไรเพียงเล็กน้อยนี้จะไม่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของร้าน¹

เพื่อให้ทราบสภาพทั่ว ๆ ไปในการขายหนังสือของร้านค้า อันเป็นสิ่งที่บรรณารักษ์จัดหาคำถามจะมีโอกาสศึกษาไว้มาก ผู้วิจัยจึงได้ทำการสำรวจร้านขายหนังสือในกรุงเทพมหานคร เลือกละเฉพาะร้านค้าส่งที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและห้องสมุดส่วนใหญ่นิยมสั่งซื้อหนังสือ การสำรวจกระทำโดยการส่งแบบสอบถามไปยังร้านขายหนังสือ 23 แห่ง และหาโอกาสสัมภาษณ์ผู้ขายหนังสือบางคน มีร้านขายหนังสือส่งค่าตอบแทนคืนมา 15 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 65.17

ร้านขายหนังสือส่วนมากมีหนังสือหลาย ๆ ประเภท ทั้งสารคดี ตำราและแบบเรียน นวนิยาย หนังสือสำหรับเด็ก พ็อกเก็ตบุ๊ค หนังสือแปล วารสาร และบางร้านก็เป็นตัวแทนจำหน่ายหนังสือต่างประเทศด้วย บางแห่งขายเฉพาะหนังสือของสำนักพิมพ์ต่างประเทศเท่านั้น

ตารางที่ 7 แสดงว่า ร้านขายหนังสือส่วนใหญ่ในจำนวนที่ตอบแบบสอบถามเป็นร้านที่ขายหนังสือจากสำนักพิมพ์และโรงพิมพ์ทุกแห่งที่มีผู้สั่งซื้อ โดยมีถึงร้อยละ 53.34 นอกจากนั้นเป็นตัวแทนจำหน่ายหนังสือของสำนักพิมพ์ต่างประเทศ

ในการสั่งซื้อหนังสือจากสำนักพิมพ์มาจำหน่ายนั้น ร้านค้าจะต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการขนส่งเอง ตารางที่ 8 แสดงว่าก็เป็นส่วนน้อยที่สำนักพิมพ์จะเป็นผู้รับผิดชอบในการออกค่าขนส่ง ร้านค้าส่วนใหญ่ คือร้อยละ 86.67 ตอบว่าร้านค้าเป็นผู้รับผิดชอบเรื่องนั่นเอง

คำถามเกี่ยวกับจำนวนหนังสือที่ขายได้ ปรากฏว่าร้านค้าส่วนใหญ่ไม่ตอบ บางก็ตอบว่าไม่แน่นอน หรือตอบไม่ได้ ทั้งนี้อาจเป็นเหตุผลทางการค้า มีเพียงครึ่งเดียวที่บอกจำนวนโดยประมาณ ตามตารางที่ 9 จะเห็นว่าจำนวนจำหน่ายหนังสือของร้านต่าง ๆ แตกต่างกันไปอย่างมาก ระหว่างเดือนละ 200 เล่มถึง 3,000 กว่าเล่ม

เพื่อจะได้ทราบว่าหนังสือที่ขายดีที่สุดเป็นหนังสือประเภทใดจากการสอบถามได้ดังนี้

¹Kenneth Methold, "A bookseller's problems," วารสารห้องสมุด,

ตารางที่ 7 แสดงแหล่งที่มาของหนังสือที่รับมาจำหน่ายในร้าน

แหล่งที่มา	จำนวนร้าน	ร้อยละ
สำนักพิมพ์เฉพาะแห่งใดแห่งหนึ่ง ในประเทศไทย	—	0
สำนักพิมพ์ต่างประเทศ	7	46.66
สำนักพิมพ์และโรงพิมพ์ทุกแห่ง ที่มีผู้สั่งซื้อ	8	53.34
รวม	15	100

ตารางที่ 8 แสดงถึงผู้รับผิดชอบในการจ่ายค่าขนส่งหนังสือ

ผู้รับผิดชอบ	จำนวนร้าน	ร้อยละ
สำนักพิมพ์	2	13.33
ร้านขายหนังสือ	13	86.67
รวม	15	100

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนจำหน่ายหนังสือโดยประมาณต่อเดือน

จำนวนจำหน่าย	จำนวนร้าน	ร้อยละ
200 - 300 เล่ม	1	6.67
300 - 400 เล่ม	1	6.67
400 - 800 เล่ม	—	0
800 - 900 เล่ม	1	6.67
1,000 เล่ม	1	6.67
2,000 เล่ม	1	6.67
3,000 เล่ม	1	6.67
มากกว่า 30,000 เล่ม	1	6.67
ไม่แน่นอน ไม่ตอบ และตอบไม่ได้	8	53.31
รวม	15	100

ปรากฏในการ rang ที่ 10 ร้านค้าซึ่งตอบว่าหนังสือที่ขายดีที่สุดเป็นหนังสือประเภทสารคดีและวิชาการมีจำนวนมากที่สุด คือร้อยละ 46.62 มีร้านค้าเพียงส่วนน้อยที่ขายหนังสืออ้างอิง และนวนิยายไ้มากที่สุด มีจำนวนพอ ๆ กันคือร้อยละ 6.67 เท่านั้น

การไ้ทราบถึงลักษณะการจัดเรียงหนังสือในร้านจะช่วยให้ห้องสมุดสามารถสั่งหนังสือโดยคำนึงถึงความสะดวกของร้านค้านั้น จากการสำรวจและการสังเกตทั่วไปพบว่าร้านขายหนังสือส่วนใหญ่ มักจะจัดเรียงหนังสือไว้หลาย ๆ แบบปนกัน ก็อาจเรียงหนังสือสารคดีไว้ตามหมวดหมู่วิชา แต่นวนิยายเรียงตามชื่อผู้แต่ง สารคดี ในแต่ละหมวดวิชาอาจเรียงตามชื่อผู้แต่งอีกทีหนึ่ง และในแต่ละพวกอาจแยกตามรูปเล่มบ้าง เช่นเป็นประเภทปกแข็งปกอ่อน

การ rang ที่ 11 แสดงว่าร้านขายหนังสือส่วนใหญ่จัดเรียงหนังสือตามหมวดหมู่วิชา คือมีจำนวน 13 แห่ง นอกจากนั้นแม้จะมีเรียงอย่างอื่นบ้าง แต่ก็ยังมีหนังสือบางส่วนเรียงตามวิชาอยู่นั่นเอง มีร้านค้าอยู่แห่งหนึ่งที่จัดเรียงหนังสือภาษาไทยไว้ตามคำทับศัพท์ เมื่อห้องสมุดทราบลักษณะการจัดหนังสือในร้านที่สั่งแล้วก็อาจจัดเรียงรายชื่อหนังสือให้สะดวกแก่ทางร้านในชั้นที่จะจัดหนังสือให้

ร้านขายหนังสือในประเทศไทยไม่ค่อยมีการโฆษณาหนังสืออย่างเป็นคำเป็นเล่มนัก จะมีบ้างเพียงครั้งคราวเท่านั้น การ rang ที่ 12 แสดงวิธีการโฆษณาที่ร้านต่าง ๆ ไ้มากที่สุด บางร้านอาจใช้หลายวิธี การทำบัญชีรายชื่อหนังสือแจกลูกค้าเป็นวิธีที่ปฏิบัติกันมากที่สุดจากจำนวน 15 แห่งที่สำรวจมีทำวิธีนี้เสีย 9 แห่ง การโฆษณาทางวิทยุและโทรทัศน์เป็นวิธีที่ใ้กันน้อยมาก

การจัดทำบัญชีรายชื่อหนังสือที่จำหน่ายในร้านค้าส่วนใหญ่ทำ แต่บางแห่งไม่เคยจัดทำ การ rang ที่ 13 แสดงว่าร้านค้าที่จัดทำเฉพาะในบางโอกาสมีมากที่สุดคือร้อยละ 53.33 ที่ไม่เคยจัดทำเลยร้อยละ 13.34 เมื่อเทียบกับสำนักพิมพ์แล้ว ตามการ rang ที่ 14 จะเห็นว่าสำนักพิมพ์มีจำนวนที่จัดทำเป็นประจำทุกปีอยู่ มากกว่า คือร้อยละ 55.56

ในด้านการลดราคาซึ่งกลายมาเป็นธรรมเนียมในการขายหนังสือของไทยนั้น จากการสำรวจพบว่าทั้งร้านขายหนังสือและสำนักพิมพ์ส่วนใหญ่มีการลดราคาบ้างก็ลดราคาปีละครั้ง บ้างก็ลดในโอกาสต่าง ๆ เป็นครั้งคราว มีบางส่วนที่ไม่เคยลดราคาเลย

การ rang ที่ 15 แสดงว่าร้านขายหนังสือส่วนมาก คือร้อยละ 53.31 ลดราคาเป็นบางโอกาสที่ไม่เคยลดราคาเลยร้อยละ 40.02 ร้านที่ลดราคาปีละครั้งมีเพียงร้อยละ 6.67 เท่านั้น เช่นเดียวกับ

ตารางที่ 10 แสดงประเภทของหนังสือที่ขายดีที่สุดของร้านขายหนังสือ

ประเภทของหนังสือ	จำนวนร้าน	ร้อยละ
สารคดีและวิชาการ	7	46.62
นวนิยาย	1	6.67
แบบเรียนและคู่มือ	4	26.69
หนังสืออ้างอิง	1	6.67
ไม่ตอบ	2	13.35
รวม	15	100

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 11 แสดงลักษณะการจัดเรียงหนังสือในร้าน

ลักษณะการจัดเรียง	จำนวนร้าน	หมายเหตุ	
เรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง	1	เฉพาะหนังสือนวนิยาย หนังสือ อื่นเรียงตามวิชา	
เรียงตามลำดับปีที่พิมพ์	-		
เรียงตามลักษณะรูปเล่ม	1		
เรียงตามหมวดหมู่วิชา	13		
เรียงตามลำดับสำนักพิมพ์	1		เฉพาะหนังสือภาษาไทย หนังสืออื่นเรียงตามวิชา
จัดไว้กะปนกันไป	1		

ตารางที่ 12 แสดงการโฆษณาหนังสือของร้านจำหน่ายหนังสือ

ลักษณะการโฆษณา	จำนวนร้าน	หมายเหตุ
โฆษณาตามวารสารและหนังสือพิมพ์	5	บางร้านโฆษณาหลายทาง
โฆษณาตามหนังสือเล่ม	2	
ทำบัญชีรายชื่อหนังสือแจกผู้ซื้อ	9	
โฆษณาทางวิทยุและโทรทัศน์	1	
ไม่ตอบ	3	

ตารางที่ 13 แสดงการจัดทำรายชื่อนั่งสื่อนั่งที่มีจำหน่ายในร้าน

ลักษณะการจัดทำ	จำนวนร้าน	ร้อยละ
จัดทำทุกปี	5	33.33
จัดทำในบางโอกาส	8	53.33
ไม่เคยจัดทำ	2	13.34
รวม	15	100

ตารางที่ 14 แสดงการจัดทำรายชื่อนั่งสื่อที่สำนักพิมพ์จัดพิมพ์ขึ้น

ลักษณะการจัดทำ	จำนวนสำนักพิมพ์	ร้อยละ
จัดทำทุกปี	5	55.56
จัดทำเป็นบางโอกาส	2	22.22
ไม่เคยจัดทำ	1	11.11
ไม่ตอบ	1	11.11
รวม	9	100

ตารางที่ 15 แสดงการลดราคาของร้านจำหน่ายหนังสือ

ลักษณะการลดราคา	จำนวนร้าน	ร้อยละ
ลดราคาปีละครั้ง	1	6.67
ลดราคาในบางโอกาส	8	53.31
ไม่เคยลดราคา	6	40.02
รวม	15	100

ตารางที่ 16 แสดงการลดราคาของสำนักพิมพ์

ลักษณะการลดราคา	จำนวนสำนักพิมพ์	ร้อยละ
ลดราคาปีละครั้ง	2	22.22
ลดราคาในบางโอกาส	4	44.45
ไม่เคยลดราคา	2	22.22
ไม่ตอบ	1	11.11
รวม	9	100

ตารางที่ 17 ประเภทของพื้นที่ซึ่งหนึ่งสัดจากรานจำหน่ายหนังสือมากที่สุด

ประเภทของผู้ซื้อ	จำนวนร้าน	ร้อยละ
ห้องสมุด	5	33.33
สถาบันและหน่วยงานต่าง ๆ	2	13.33
ร้านค้าปลีก	3	20.01
บุคคลและกลุ่มบุคคล	5	33.33
รวม	15	100

ตารางที่ 18 แสดงประเภทของพื้นที่ซึ่งหนึ่งสัดจากสำนักพิมพ์มากที่สุด

ประเภทของผู้ซื้อ	จำนวนสำนักพิมพ์	ร้อยละ
ห้องสมุด	1	11.11
สถาบันและหน่วยงานต่าง ๆ	—	0
ร้านขายหนังสือ	2	22.22
บุคคลและกลุ่มบุคคล	5	55.56
ไม่ตอบ	1	11.11
รวม	9	100

ตารางที่ 19 แสดงวิธีสั่งซื้อหนังสือที่จะสะดวกแก่เราเจ้าหน้าที่หนังสือมากที่สุด

วิธีสั่งซื้อหนังสือ	จำนวนร้าน	ร้อยละ
1. ไปเลือกและสั่งซื้อหนังสือที่ร้าน	6	40.00
2. ส่งใบสั่งซื้อไปที่ทางร้าน	4	26.66
3. โทรสั่งพัสดุ	—	0
4. ซื้อหนังสือที่มาเสนอให้ห้องสมุด	1	6.67
สะดวกทุกวิธี	1	6.67
สะดวกทุกวิธียกเว้นวิธีที่ 3	1	6.67
วิธีที่ 1 และที่ 2	1	6.67
วิธีที่ 2 และที่ 4	1	6.66
รวม	15	100

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 20 แสดงวิธีสั่งซื้อหนังสือที่สะดวกแก่ทางสำนักพิมพ์มากที่สุด

วิธีสั่งซื้อหนังสือ	จำนวนสำนักพิมพ์	ร้อยละ
ไปเลือกและสั่งซื้อหนังสือที่ร้านค้าของสำนักพิมพ์	5	55.56
ส่งใบสั่งซื้อไปยังสำนักพิมพ์	3	33.33
โทรศัพท์สั่ง	—	0
ซื้อหนังสือที่มาเสนอให้ห้องสมุด	—	0
ไม่ตอบ	1	11.11
รวม	9	100

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำนักพิมพ์ซึ่งจำนวนสำนักพิมพ์ที่ลดราคาเป็นบางโอกาสมีมากที่สุดคือร้อยละ 44.45 ที่ไม่เคยลดราคามีเท่า
กับที่ลดราคาปีละครั้งคือร้อยละ 22.22

ถ้าจะดูว่าห้องสมุดนิยมซื้อหนังสือจากตัวแทนประเภทใดมากที่สุด หรือว่าลูกค้าส่วนใหญ่ของสำนัก
พิมพ์และร้านขายหนังสือส่วนใหญ่เป็นใครจะดูได้จากตารางที่ 17 และ 18 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าลูกค้าส่วนใหญ่ของ
มากของร้านขายหนังสือคือห้องสมุดและบุคคลหรือกลุ่มบุคคล แต่ร้านค้าบางแห่งก็ขายให้กับสถาบันและ
หน่วยงานต่าง ๆ มากที่สุด และบางแห่งขายให้ร้านขายปลีกมากที่สุด ส่วนสำนักพิมพ์ที่ถามว่าผู้อ่านหนังสือ
จากสำนักพิมพ์มากที่สุดคือห้องสมุดนี้เองเพียงแห่งเดียว คิดเป็นร้อยละ 11.11 เท่านั้น ส่วนมากคือร้อยละ
55.56 ตอบว่าลูกค้าส่วนใหญ่ของเขาคือบุคคลและกลุ่มบุคคลมากกว่า

ในคำถามเกี่ยวกับการลดราคาของสำนักพิมพ์และร้านขายหนังสือ เกี่ยวกับวิธีสั่งซื้อหนังสือที่ต้องการให้
ห้องสมุดปฏิบัติ เพื่อความสะดวกของสำนักพิมพ์และร้านขายหนังสือนี้ส่วนใหญ่จะตอบว่าได้สั่งซื้อหนังสือเองที่
ร้านมากกว่า ตามตารางที่ 19 และ 20 วิธีที่มีผู้ตอบเป็นเจ้าของมากกว่ารองลงไปคือวิธีส่งไปส่งมาไปยัง
ร้านหรือสำนักพิมพ์ แต่โดยทั่วไปแล้วทั้งสำนักพิมพ์และร้านขายหนังสือยินดีที่จะรับการสั่งซื้อหนังสือจากห้อง-
สมุดไม่ว่าจะเป็นวิธีใด ๆ บางแห่งบอกว่าสะดวกทุกวิธี แต่ส่วนใหญ่เห็นว่าวิธีการซึ่งทางโทรศัทพ์นั้นสะดวกน้อย
ที่สุด เพราะมีโอกาสที่จะได้รายละเอียดเกี่ยวกับหนังสือไม่ถูกต้องและครบถ้วนอยู่มาก ทำให้บางครั้ง
หนังสือที่ไม่ถูกต้อง

สรุปผลการสำรวจสำนักพิมพ์และร้านขายหนังสือ

การสำรวจสำนักพิมพ์และร้านขายหนังสือนี้มุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงปัญหาในการจำหน่าย
หนังสือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดหาของห้องสมุด และเพื่อรวบรวมความคิดเห็น
ของบรรณารักษ์ขายหนังสือ เหล่านี้ที่ติดต่อห้องสมุดมาใหม่บรรณารักษ์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับรู้ อันจะนำมา
ซึ่งความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย

จากคำตอบ ความความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของบรรณารักษ์ขายหนังสือที่ได้นำมารวบรวมมาขอจะ
สรุปไว้ดังต่อไปนี้

ปัญหาในการจำหน่ายหนังสือที่พิมพ์ในประเทศไทย

1. ราคาหน้าปกตั้งไว้สูงกว่าที่ควร เป็น ทำให้ราคาขายจริง ๆ ไม่แน่นอน
2. ร้านค้าได้ส่วนน้อย
3. สิ่งพิมพ์ของทางราชการไม่มีส่วนลด
4. คุณภาพของหนังสือไม่ค่อยดี
5. ผู้ซื้อส่วนมากต้องการหนังสือราคาถูกโดยไม่คำนึงถึงคุณภาพ
6. คนไทยโดยมากไม่ค่อยมีนิสัยรักการอ่าน จึงไม่ค่อยชอบซื้อหนังสือ
7. ผู้ซื้อส่วนมากต้องการให้ลดราคามาก ๆ
8. ทัศนคติในการผลิตหนังสือสูงเกินไป แล้วยังคงจำหน่ายในราคาเท่าเดิม
9. การโฆษณาไม่ค่อยได้ผล
10. สำนักพิมพ์แต่ละแห่งมุ่ง ขายแค่หนังสือของตนเองโดยไม่พยายามแนะนำหรือชักชวนให้ลูกค้าซื้อหนังสือของสำนักพิมพ์อื่น
11. การเก็บเงินจากห้องสมุดและร้านค้าปลีกทำได้อย่างลำบาก ทำให้มีทุนหมุนเวียนน้อย
12. ผู้ซื้อไม่บอกรายละเอียดเกี่ยวกับหนังสือที่ต้องการให้ถูกต้อง
13. ลูกค้าไม่ยอมรับทราบระเบียบและกฎเกณฑ์ของสำนักพิมพ์
14. การขายหนังสือส่วนมากยังลงขายซ็อกเก็ตเขียนเป็นสำคัญ
15. บางครั้งมีการพิมพ์ซ้ำ ๆ กันโดยสำนักพิมพ์หลายแห่ง บางทีพวกแผงลอยขายหนังสือก็นำไปปลอมพิมพ์ขายเอง
16. การส่งหนังสือใหญ่หรือทางไปรษณีย์และทางเรือบางครั้งล่าช้า บางครั้งก็สูญหาย

ปัญหาในการจำหน่ายหนังสือต่างประเทศ

1. อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศไม่คงที่ ทำให้ราคาหนังสือไม่แน่นอน
2. มีการขึ้นราคาหนังสืออยู่เสมอ ๆ
3. มีการพิมพ์หนังสือปลอมขึ้นในประเทศไทย โดยเฉพาะหนังสือคู่มือเรียนและสอบ

ภาษาอังกฤษ

4. ได้รับเงินค่าหนังสือช้ามาก

5. สำหรับหนังสือตำรา เมื่อมีฉบับพิมพ์ใหม่ออกมาฉบับเก่าก็ขายไม่ได้
6. หนังสือตำราที่ทางร้านสั่งมาให้มหาวิทยาลัยใช้ บางครั้งเมื่อหนังสือมาถึงปรากฏว่ามหาวิทยาลัยเลิกใช้
7. ต้องสั่งหนังสือไว้ในสต็อกมาก
8. ผู้ซื้อต้องการบริการที่ดีที่สุด แต่ให้ค่าบริการน้อยที่สุด
9. ทางร้านต้องชำระเงินให้สำนักพิมพ์ในต่างประเทศโดยเร็ว
10. หนังสือที่สั่งมาแล้วไม่สามารถเปลี่ยนหรือคืนได้
11. ราคาหนังสือสูงจึงต้องขายแพง แต่ลูกค้าไม่เข้าใจคิดว่าทางร้านกำไรราคาเอง
12. หนังสือมาถึงช้าทำให้ทันเวลาของการร้องดูถูก
13. หนังสือสูญหายระหว่างทางขนส่ง

บริการที่ให้แก่ห้องสมุด

1. บริจาคหนังสือให้ห้องสมุด
2. ร่วมมือในการบริจาคสิ่งของเป็นรางวัลในงานที่ห้องสมุดจัดให้มีขึ้น
3. นำหนังสือไปแสดงในงานนิทรรศการของห้องสมุด
4. ส่งรายชื่อหนังสือใหม่ ๆ ให้ห้องสมุด
5. ส่งหนังสือใหม่ ๆ ไปให้ห้องสมุดเลือก
6. ยินดีจัดส่งหนังสือให้ก่อน แล้วรับเงินภายหลัง
7. ยินดีส่งตัวแทนไปตีแจ้งเกี่ยวกับหนังสือที่มีจำหน่าย
8. อารอดเปอร์เซ็นต์ให้มากกว่าที่กำหนดไว้
9. ให้บริการตอบคำถามในทุกสาขาวิชา เพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าวิจัย
10. ยินดีจะให้บริการทุกด้านเท่าที่ห้องสมุดต้องการ

ขอเสนอแนะต่อห้องสมุดในการสั่งซื้อหนังสือ

1. สั่งหนังสือโดยมีกำหนดเวลาที่แน่นอน และเป็นจำนวนมากพอ ถ้าสั่งครั้งละเล่มสอง-เล่มราคาจะแพงกว่าสั่งทีละหลาย ๆ เล่ม

2. จ่ายเงินตามกำหนดเวลาที่สมควร ควรให้เร็วเท่าที่จะทำได้
3. ระบุชื่อผู้แต่งและชื่อหนังสือตลอดจนรายละเอียดต่าง ๆ อย่างถูกต้อง
4. บรรณารักษ์ควรไปเยี่ยมสำนักพิมพ์บางเป็นครั้งคราว เพื่อทำความคุ้นเคยกัน
5. สำนักพิมพ์ (บางแห่ง) อยากรู้หนังสือสั่งซื้อหนังสือเฉพาะที่มีในสำนักพิมพ์ เพราะถ้าเป็นหนังสือของท้องถิ่นอาจลดมาก ๆ ได้
6. ควรไปเคาะหนังสือที่ร้านและชำระเป็นเงินสด
7. ควรส่งรายชื่อหนังสือที่ต้องการไปก่อน เพื่อทางร้านจะจัดหาหนังสือให้พร้อมทั้งแจ้งส่วนลดให้ทราบ
8. แจ้งให้ทางร้านส่งตัวแทนไปติดต่อก่อนเมื่อหนังสือต้องการสั่งซื้อ
9. เมื่อร้านส่งหนังสือมาให้เลือก (on approval) ควรเลือกให้เสร็จโดยเร็ว (ไม่ควรเกินสองสัปดาห์)
10. ไม่ควรให้ต้องทำใบเสนอราคาและใบส่งของ
11. ในกรณีที่มีการค้าขายหรือสูญหายสำหรับหนังสือต่างประเทศ ขอให้พยายามเข้าใจว่าเป็นเรื่องสุจริตที่ทางร้านก็พยายามแล้วที่จะไม่ให้เกิดขึ้น

ปัญหาในการผลิตและจำหน่ายหนังสือไทย

ในการผลิตและจำหน่ายหนังสือในประเทศไทยนั้นต้องประสบกับปัญหาหลายประการด้วยกัน คือ

1. ปัญหาความขาดแคลนกระดาษพิมพ์ เป็นปัญหาใหญ่ในวงการพิมพ์ของไทย กระดาษที่ผลิตในประเทศไทยมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ จึงต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ โรงงานทำกระดาษของไทยมีประมาณ 27 แห่ง ในปี 2512 โรงงานเหล่านี้สามารถผลิตกระดาษชนิดต่าง ๆ ออกมาใช้ในประเทศได้ 92,684 ตัน แต่ความต้องการใช้กระดาษในปีนั้นถึง 200,815 ตัน ดังนั้นอีก 108,131 ตันจึงต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ ความต้องการกระดาษนี้มีเพิ่มมากขึ้นทุกปี คาดกันว่าในปี 2519 จะต้องใช้

ถึง 279,000 ตัน โดยเฉลี่ยแล้วประชากร 1 คน ต้องการกระดาษปีละประมาณ 7.55 กิโลกรัม¹ รัฐบาลไทยให้ความสำคัญสนับสนุนอุตสาหกรรมกระดาษเป็นอย่างมาก และเพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมกระดาษของชาติ รัฐบาลได้ตั้งภาษีสำหรับกระดาษหลายชนิดที่สั่งจากต่างประเทศและบางครั้งก็ห้ามสั่งกระดาษบางชนิดเข้าประเทศ ผู้พิมพ์จึงมักต้องซื้อกระดาษแพงมาก

ความกระทบกระเทือนเรื่องกระดาษขาดแคลนในไทยมีอย่างมากเป็นพิเศษ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2516 ราคากระดาษแพงขึ้นอย่างมาก โรงพิมพ์ขนาดเล็กและขนาดกลางหลายแห่ง ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดต้องเลิกกิจการปลดคนงานออกเป็นจำนวนมาก แม้แต่โรงพิมพ์ขนาดใหญ่ที่สุดอย่างคุรุสภายังจำต้องปิดแทนพิมพ์บางส่วน และคงไม่รับพิมพ์งานภายนอก ทั้งนี้เนื่องจากกระดาษเพิ่มสูงมาก ยิ่งกว่านั้นยังหาซื้อไม่ได้ นายคำธร สติรกุล ผู้อำนวยการองค์การการค้าของคุรุสภา และนายวีระ ต.สุวรรณ ผู้บริหารกิจการของสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช เสนอว่ารัฐบาลควรจะยื่นมือเข้าช่วยเหลือโดยการลดภาษีขาเข้า หรือเลิกเก็บภาษีขาเข้าสำหรับกระดาษทุกชนิด เพื่อช่วยเหลือโรงพิมพ์ต่าง ๆ เพราะปัจจุบันกระดาษที่สั่งเข้ามาจากต่างประเทศราคาสูงยิ่งแม้กระดาษที่ผลิตในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน เช่นกระดาษปอนด์บางปะตินยังมีราคาถึงรีมละ 330 บาท ทั้ง ๆ ที่ราคาที่รัฐบาลควบคุมไว้รีมละ 191 บาท จึงเป็นราคาที่แพงกว่าเดิมถึง 60 %²

เมื่อราคากระดาษแพงขึ้น ก็มีขอค่าทำการก็คูณเพื่อหวังกำไร จึงทำให้กระดาษขาดตลาดมากขึ้น ผู้ประกอบการพิมพ์ทั้งหลายต่างก็เรียกร้องให้รัฐบาลยื่นมือเข้าช่วยเหลือเรื่องนี้อย่างเร็ว เพราะถ้าปล่อยให้ยู่ในสภาพนี้ โรงพิมพ์หลายแห่งต้องปิด คนงานนับหมื่นจะกลายเป็นคนว่างงานและกิจการพิมพ์ของไทยจะกระทบกระเทือนอย่างหนัก

¹Kamthon, op. cit., p. 93.

²"กระดาษแพงกระเทือนหนัก," เคลวินิวส์, (16 กรกฎาคม, 2516), 16.

อย่างไร้การฝึกฝน¹

4. ตลาดหนังสือของไทยยังคงแคบ ร้านจำหน่ายหนังสือไทยยังมีอยู่และไม่ได้กระจายออกไปอย่างทั่วถึงให้ทั่วประเทศ ร้านขายหนังสือของไทยมีอยู่มากในกรุงเทพมหานคร เท่านั้น ในต่างจังหวัดไม่ค่อยมีร้านขายหนังสือใหญ่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอำเภอและตำบลต่าง ๆ เกิดจะไม่มีร้านขายหนังสือในต่างจังหวัดและเขตนอก ๆ เมืองออกไป เหล่านี้มักจะต้องทำการค้าขายของอื่นปนกันไปด้วย เช่นขายร่วมกับเครื่องสำอางค์ เครื่องใช้เบ็ดเตล็ดในบ้าน เป็นต้น สำหรับสินค้า โรงพิมพ์ และผู้จำหน่ายหนังสือในเมืองไทยยังแยกกันไม่ออก สำนักพิมพ์มักจะต้องมีร้านขายหนังสือเอง ร้านขายหนังสือใหญ่ ๆ ก็จะต้องเป็นผู้จัดพิมพ์เอง ส่วนใหญ่แล้วผู้ผลิต ผู้จำหน่ายทั้งจำหน่ายส่งและปลีกมักจะเป็นคนเดียวกัน การที่ไม่มีตลาดกว้างพอทำให้หนังสือที่ผลิตออกมาแล้วจำหน่ายไม่คุ้มค่าเท่าที่ควร ทำให้ผลิตหนังสือจำนวนมากไม่ได้ ต้นทุนการผลิตจึงแพง

5. ประชาชนยังไม่ค่อยสนใจการอ่านมากนัก หนังสือที่ผลิตออกมากกว่าจะจำหน่ายได้ก็เสียเวลานาน ทำให้ระบบเงินหมุนเวียนชะงักไป บางครั้งหนังสือที่คิดว่าน่าจะนิยมอ่านกลับไม่ได้รับความนิยม ทำให้หนังสือเหลืออยู่มาก ผู้อ่านมักจะถือราคาของหนังสือยิ่งกว่าจะพิจารณาถึงคุณภาพของหนังสือ ดังนั้นผู้พิมพ์จึงไม่สามารถจะผลิตหนังสือคุณภาพดีแต่ราคาแพงมาขายแข่งกับหนังสือราคาทั่วไปได้

6. อุตสาหกรรมการพิมพ์ของไทยไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างเพียงพอ นอกจากอุปกรณ์บางชนิดราคาสูงเพราะต้องเสียภาษีสินค้าเข้าแพงแล้ว ยังไม่มีการฝึกพนักงานซึ่งจะทำงานพิมพ์หนังสือได้อย่างมีประสิทธิภาพจริง ๆ ที่มีเปิดสอนอยู่ในวิทยาลัยบางแห่งก็ยังคงราคาอุปกรณ์ที่ทันสมัย กิจกรรมหรือสมาคมซึ่งจะส่งเสริมความก้าวหน้าทางด้านการผลิตหนังสือก็มีน้อยมาก สมาคมเกี่ยวกับการพิมพ์ซึ่งมีอยู่ 2 สมาคม คือสมาคมการพิมพ์ไทย กับสมาคมการพิมพ์แห่งประเทศไทย เป็นสมาคมที่ไม่มีบทบาทอะไรเกี่ยวกับการส่งเสริมการพิมพ์มากนัก นอกจากจะมีการ สัมมนากันในทางธุรกิจมากกว่าการส่งเสริมทางวิชาการหรือทางเทคนิคการพิมพ์ ไม่เหมือนในต่างประเทศ เช่นสหรัฐอเมริกาและอังกฤษซึ่งมีสมาคมทางการพิมพ์และการจำหน่ายหนังสือที่มีส่วนช่วยแก้ปัญหาในการผลิตและจำหน่ายหนังสือ ตลอดจน

¹ กักร สติกรกุล, "อาชีพทำหนังสือขายในเมืองไทย," บรรณารักษ์ 2506, 27.

หาทางส่งเสริมให้กิจการค่านับเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น เช่น สมาคมผู้พิมพ์ของอังกฤษ ชื่อว่า The Publishers Association (1896) และสมาคมผู้ค้าหนังสือแห่งสหรัฐอเมริกา ชื่อ American Booksellers Association (1900) ซึ่งต่างก็มีสมาชิกเป็นสำนักพิมพ์ และร้านจำหน่ายหนังสือตามลำดับ กิจการที่สมาคมเหล่านี้ ทำ เช่นหาทางแก้ปัญหาเกี่ยวกับการผลิต และการจำหน่ายหนังสือ ประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับหนังสือ เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ และจัดนิทรรศการ เกี่ยวกับการผลิตและการจำหน่ายหนังสือ เป็นต้น

มีกิจกรรมอย่างหนึ่งซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมอาชีพการพิมพ์ของไทย ก็คือการจัดงานแสดงการพิมพ์แห่งประเทศไทย โดยผู้มีอาชีพเกี่ยวกับการพิมพ์ได้ร่วมกันจัดกัน 3 ครั้ง ณ บริเวณโรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว คือครั้งที่ 1 วันที่ 3 - 10 มิถุนายน 2505 ครั้งที่ 2 วันที่ 21 กุมภาพันธ์ ถึง 2 มีนาคม 2509 และครั้งที่ 3 วันที่ 4 - 10 กุมภาพันธ์ 2515 การจัดงานแสดงการพิมพ์ครั้งนี้ทำให้ผู้มีอาชีพเกี่ยวกับการพิมพ์ทุกแขนง ได้มีโอกาสพบปะปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นและความชำนาญซึ่งกันและกัน และจะได้เผยแพร่ให้ประชาชนได้รู้ได้เข้าใจถึงกิจการในวงอาชีพของการพิมพ์ งานแสดงการพิมพ์ทั้ง 3 ครั้ง แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของกิจการพิมพ์ของประเทศไทยซึ่งมีความก้าวหน้ามาเป็นลำดับ

ได้มีการดำริและเสนอแนะหลายต่อหลายครั้งว่าประเทศไทยเราควรจะมีศูนย์พัฒนาหนังสือแห่งชาติ เพื่อความร่วมมือในการส่งเสริมการผลิตและจำหน่ายหนังสือ ความหวังอันนี้มีที่หวังจะเป็นจริงขึ้นในไม่ช้ากว่าขณะนี้รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของงานค่านับและจัดตั้ง "คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ" ขึ้นมา มีหน้าที่และจุดมุ่งหมายในการดำเนินการแก้ไขปัญหาการผลิตและจำหน่ายหนังสือโดยตรง การจัดตั้งศูนย์พัฒนาหนังสือก็เป็นความคิดและโครงการของคณะกรรมการชุดนี้เคยมีรายละเอียดเกี่ยวกับคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาตินี้จึงเป็นสิ่งที่ควรจะนำมากล่าวถึงไว้ดังต่อไปนี้

คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ

คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ (National Book Development Council) ได้จัดตั้งขึ้นเนื่องจากข้อเสนอแนะของยูเนสโกเมื่อหลายปีมาแล้ว ต่อมาในปี พ.ศ. 2515

คณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อจัดงานปีหนังสือระหว่างชาติขึ้น กรรมการคณะนี้มีความเห็นว่า
น่าจะมีคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติเป็นการถาวร เมื่อคณะกรรมการ เพื่อจัดงานปีหนังสือ
ระหว่างชาติสลายตัวแล้วกรณวิชาการจึงเสนอเรื่องนี้ไปยังคณะกรรมการฝ่ายสื่อสารมวลชนของ
คณะกรรมการแห่งชาติ เพื่อนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบด้วยในหลักการให้
กระทรวงทบวงกรมที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบพิจารณา กระทรวงศึกษาธิการจึงได้มีหนังสือลงวันที่ 7 มิถุนายน
2515 เสนอคณะรัฐมนตรีให้ตั้งคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติขึ้น มีหน้าที่ส่งเสริมการผลิตหนังสือ
เล่ม¹

ขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ

เพื่อให้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติบรรลุผลตามความมุ่งหมาย
ที่คณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการชุดขึ้น คณะกรรมการจึงพิจารณากำหนดขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่
ไว้ดังต่อไปนี้

ขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่โดยทั่วไป

1. ศึกษาปัญหาต่าง ๆ ของอุตสาหกรรมหนังสือ โดยวิธีการสำรวจและวิจัยเพื่อให้ทราบถึง
สาเหตุของปัญหานั้น ๆ อันจะนำไปสู่วิธีการแก้ไขปัญหา
2. วางโครงการและแผนปฏิบัติงานในการแก้ปัญหา เสนอแนะโครงการหรือแผนปฏิบัติการ
นั้น ๆ ต่อรัฐบาล เพื่อให้การพัฒนาหนังสือได้เข้าร่วมอยู่เป็นส่วนหนึ่งของแผนการพัฒนาระชุนกิจและ
สังคม
3. ขอความร่วมมือจากองค์กรต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชนในการดำเนินงานตาม
แผนปฏิบัติการ ใช้สื่อสารมวลชนประเภทต่าง ๆ ช่วยการค้ำหนังสือและพัฒนานิสัยรักการอ่านหนังสือ
หรือขยายขอบเขตนักอ่านให้กว้างออกไป

¹ประวัติความเป็นมาและกิจการของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ (สิ่งพิมพ์ของคณะ
กรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ, ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 1. (อัครสำเนา)

4. ประสานงานการส่งเสริมการผลิตหนังสือประเภทที่มีความต้องการมาก แต่ตลาดหนังสือยังมีหนังสือประเภทน้อย

5. จัดการสัมมนาหรืออบรมวิทยากรแขนงต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับอุตสาหกรรมหนังสือ เพื่อให้คัมภีร์มีความรู้ความชำนาญในด้านต่าง ๆ ของอุตสาหกรรมประเภทนี้มากขึ้น

หน้าที่ที่จะปฏิบัติ เป็นการ เฉพาะ บัณฑิต

1. บัณฑิตเกี่ยวกับนักเรียน

หาวิธีส่งเสริมนักเรียนประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะนักเรียนหนังสือประเภทที่มีความต้องการมากแต่ขาดผู้เขียน จัดทำบรรณานุกรมนักเรียนประเภทนี้ไว้ เพื่อสนองความต้องการของสำนักพิมพ์ เป็นสื่อกลางการติดต่อกับนักเรียนกับสำนักพิมพ์ เพื่อให้มีนักเรียนที่ดีเพิ่มขึ้น และเขียนหนังสือที่มีคุณภาพสูงขึ้น

2. บัณฑิตเกี่ยวกับการพิมพ์

ศึกษาภาวะตลาดกระดาษเพื่อหาวิธีแก้ไขปัญหาคะแนนพิมพ์ราคาแพง ติดตามความก้าวหน้าของเทคนิคการพิมพ์ เผยแพร่ความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับเทคนิคการพิมพ์ที่ก้าวหน้าไป ทั้งนี้ด้วยการจัดนิทรรศการหรือพิมพ์เอกสารเผยแพร่ ส่งเสริมการสร้างตัวพิมพ์แบบใหม่ ๆ ให้มีมากขึ้น ตลอดจนเทคนิคการพิมพ์ที่ทันสมัย เพื่อให้การพิมพ์หนังสือมีคุณภาพสูงขึ้น และประหยัดต้นทุนในการผลิต

3. บัณฑิตเกี่ยวกับสำนักพิมพ์

จัดการอบรมหรือส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับบรรณาธิการกิจ ด้วยการแสวงหาแหล่งอบรมในต่างประเทศ หรือจัดการอบรมสัมมนาขึ้นภายในประเทศ ทั้งนี้ ให้อบรมถึงภารกิจในด้านการจัดการด้านศิลปะ ด้านโฆษณา และการหาทุนหาแหล่งเงินทุนที่มีดอกเบี้ยถูก หรือทุนอุดหนุนการผลิตหนังสือประเภทที่มีความต้องการมาก แต่ตลาดยังขาดอยู่

4. ปัญหาเกี่ยวกับการจำหน่าย

ก็กระระบบการจำหน่ายที่มีประสิทธิภาพ สรรวภาวะถกจากหนังสือประเภทต่าง ๆ หาวิธีส่งเสริมกลไกของการตลาดให้จำหน่ายหนังสือได้กว้างขวางยิ่งขึ้น ใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมตลาดให้กว้างออกไป หาแหล่งทุนอุดหนุนการจัดพิมพ์จำหน่ายหนังสือที่จัดพิมพ์ใหม่

5. ปัญหาเกี่ยวกับผู้อ่าน

หาทางส่งเสริมให้เด็กรักการอ่าน ให้ผู้ใหญ่ที่อ่านหนังสือออกแล้วกว้างอ่านหนังสือต่อไป ไม่กล้ากลายเป็นคนไม่รู้หนังสือ และผู้ใหญ่ที่มีนิสัยรักการอ่านอยู่แล้ว ใ้สนใจอ่านหนังสือใหม่ ๆ มากยิ่งขึ้น¹

คณะกรรมการ

กระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2516 อันประกอบด้วย

1. หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ประธานกรรมการ
2. นายอภัย จันทวิมล รองประธานกรรมการ
3. หม่อมหลวงมานิจ ชุมสาย กรรมการ
4. นายกสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย "
5. นายกสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย "
6. นายกสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย "

¹ ขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ (สิ่งพิมพ์ของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ, ม.ป.ท., ม.ป.ป.) หน้า 1 - 2. (อัคราเนา)

7. นายกษมาคมการพิมพ์แห่งประเทศไทย	กรรมการ
8. นายกษมาคมการพิมพ์ไทย	"
9. ผู้แทนทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ	"
10. ผู้อำนวยการกองการคาของคุรุสภา	"
11. ผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ	"
12. ผู้จัดการบริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด	"
13. ผู้จัดการบริษัทแพร่พิทยา จำกัด	"
14. ผู้จัดการโรงพิมพ์พิมพ์มกุฎราชวิทยาลัย	"
15. เลขาธิการคณะกรรมการฝ่ายสื่อสารมวลชนของ คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาระดับมัธยมศึกษา	"
16. อธิบดีกรมวิชาการ	กรรมการและเลขาธิการ
17. หัวหน้ากองตำรา	กรรมการและผู้ช่วยเลขาธิการ

เนื่องจากคณะกรรมการชุดนี้แต่งตั้งโดยมติของคณะรัฐมนตรี เมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาลชุดใหม่ เมื่อเดือนตุลาคม 2516 คณะกรรมการชุดนี้ก็ต้องยกเลิกไปด้วย ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงขออนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติชุดใหม่ ประกอบด้วยคณะกรรมการชุดเดิม 17 ท่าน และมีเพิ่มเติม นายกษมาคมผู้แทนจำหน่ายหนังสือพิมพ์ขึ้นมาอีกรวมเป็น 18 ท่าน ทั้งนี้ยังอยู่ในระหว่างขออนุมัติแต่งตั้ง¹ แต่คณะกรรมการชุดเดิมก็ยังดำเนินงานตามโครงการอยู่ต่อไป

หลังจากมีกำเนิดขึ้นมาตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2516 คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติได้จัดให้มีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือและวางโครงการปฏิบัติงานตามหน้าที่และเป้าหมายที่ตั้งไว้ ได้มีการ

¹ ล้มภาษณ์ นางสาวจินตนา ไบกาชย์ กรรมการและเลขาธิการ อนุกรรมการฝ่ายเลขาธิการ
21 พฤศจิกายน 2516.

ประชุมกันทั้งสิ้น 3 ครั้ง นับถึงขณะที่เขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ (พฤศจิกายน 2516) ก็ครั้งที่ 1 วันจันทร์ที่ 23 กรกฎาคม 2516 ครั้งที่ 2 วันจันทร์ที่ 27 สิงหาคม 2516 และครั้งที่ 3 วันพุธที่ 31 ตุลาคม 2516 นอกจากนี้ยังมีการประชุมของอนุกรรมการฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการฯ อีกต่างหาก

ในการประชุมแต่ละครั้งคณะกรรมการต่างก็ร่วมกันเสนอข้อคิดเห็นที่จะเป็นประโยชน์แก่การทำงานของคณะกรรมการ ฯ สมาคมต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในคณะกรรมการด้วยต่างพากันเสนอโครงการหรืองานที่ตนกำลังดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหนังสือเพื่อขอความสนับสนุนจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ สำหรับงานชิ้นใดที่ทำอยู่แล้วแต่ประสบปัญหาทางคณะกรรมการก็หาทางช่วยเหลือ เช่น การที่สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยได้จัดพิมพ์ บรรณพิภพ อันเป็นวารสารรายสองเดือนออกเป็นประจำ ปัจจุบันมีปัญหาเรื่องกระดาษพิมพ์และงบประมาณไม่พอ ที่ประชุมคณะกรรมการฯ จึงตกลงขอความช่วยเหลือจากบริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด 10,000 บาท และองค์การค้ำของคุรุสภา 10,000 บาท เพื่อเป็นงบประมาณในการพิมพ์สำหรับปี¹

กิจกรรมของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ

เนื่องจากคณะกรรมการ ฯ นี้เพิ่งมีกำเนิดมาได้เพียงประมาณครึ่งปีเท่านั้น จึงยังไม่มีผลงานอะไรปรากฏออกมาให้เห็นชัด แต่จากการปรึกษาหารือกันในหมู่กรรมการได้วางโครงการปฏิบัติงานทั้งในระยะสั้นและระยะยาวไว้หลายประการ กิจกรรมที่ได้จัดทำและกำลังจะจัดทำเท่าที่คณะกรรมการ ฯ รวบรวมไว้มีโดยสรุปดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹รายงานการประชุมคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ครั้งที่ 2/2516 วันจันทร์ที่ 27 สิงหาคม 2516 ณ ห้องประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ. (อัครสำเนา)

ก. เกี่ยวกับนักเขียน

1. จะจัดการอภิปรายประจำปีของสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยที่ห้องประชุมกรมประชาสัมพันธ์ ในการนี้จะมีพิธีการด้วย
2. จัดตั้งอนุกรรมการพิจารณาพระราชบัญญัติหอสมุดแห่งชาติ (National Library Act)

ข. เกี่ยวกับการพิมพ์

3. จะจัดพิมพ์หนังสือภาพสัตว์ป่าในเมืองไทย
4. จะจัดพิมพ์หนังสือภาพปลาในเมืองไทย
5. จะจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์ เรื่อง " The Genesis and Early Development of the Novel in Thailand" ของนางสาววิภา เสนานาญ เสนอต่อมหาวิทยาลัยลอนดอน
6. จะจัดพิมพ์หนังสือนิทานสุภาษิตของคณะกรรมการวัฒนธรรม
- ส่งเสริมการจัดพิมพ์วารสารเชิงวิชาการ (Professional Journal)

จ. วารสารภาษาและหนังสือ

- ส่งเสริมการจัดทำหนังสือชุดสำหรับเด็ก

ค. เกี่ยวกับสำนักพิมพ์

7. จะจัดสัมมนาเรื่องบรรณาธิการกิจ (Editorialship) เพื่อให้ทราบถึงหน้าที่ของบรรณาธิการฝ่ายจัดพิมพ์ (Managing Editor) และฝ่ายศิลป์ (Art Editor) .
ทั้งนี้โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายและเปิดอภิปรายและให้จัดทำข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติในการนี้จะมีพิธีการประกอบด้วย

ง. เกี่ยวกับการจำหน่าย

8. จะจัดสัปดาห์หนังสือแห่งชาติขึ้นในวันที่ 1 - 7 กุมภาพันธ์ 2517 มีการออกร้านจำหน่ายหนังสือ พิมพ์หนังสือ Book about Books ให้รางวัลหนังสือดีประจำปี

จ. เกี่ยวกับผู้อ่าน

9. จักรายการวิทยุเพื่อประชาชนเกี่ยวกับหนังสือสัปดาห์ละอย่างน้อยสองครั้งระหว่างเวลา 18.00 – 20.00 น. เป็นเวลา 15 ถึง 20 นาที เป็นรายการแนะนำหนังสือหรืออภิปรายเกี่ยวกับหนังสือ การใช้ภาษา วรรณคดีวิจารณ์ และวิธีเขียนนวนิยาย และนวนิยายวิจารณ์

10. จัดพิมพ์รายการต่าง ๆ ลงในวารสารวิทยุศึกษา และรวบรวมบทความในวารสารจัดพิมพ์เป็นเล่ม¹

จากวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง หน้าที่ และโครงการที่จัดทำของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติถึงกวดแล้วจะเห็นว่ามีส่วนโดยตรงกับการผลิตหนังสือของไทย กิจกรรมนี้ดำเนินไปก็ยุติต่อไปอาจจะเป็นที่หวังได้ว่าการผลิตหนังสือของไทยจะได้รับการส่งเสริมพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า สมความหมายตลออกจนจะช่วยขจัดปัญหาต่าง ๆ ในการผลิตและจำหน่ายหนังสือให้หมดไปหรือบรรเทาเบาบางลงกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

¹ รายงานการประชุมอนุกรรมการฝ่ายเลขานุการ ครั้งที่ 2/2516 วันจันทร์ที่ 5 พฤศจิกายน 2516 ณ ห้องประชุมกรมวิชาการ (อักษิณ)